

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Dodiplomski visokošolski strokovni študijski program Management

Diplomska naloga
ODGOVORNOST PRAVNIH OSEB ZA KAZNIVA
DEJANJA

Mentor: mag. Nikolaj Abrahamsberg

KOPER, 2005

SEBASTIJAN FILIPČIČ

POVZETEK

V diplomski nalogi sem obravnaval temo Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja. Diplomski naloga je sestavljena iz šestih poglavij. Po uvodnem poglavju, je drugo poglavje o pravni osebi, njen pojem in sestavine. V tretjem poglavju obravnavam razloge za sprejem zakona, mnenja zagovornikov in nasprotnikov ter razmerje med Kazenskim zakonikom in Zakonom o odgovornosti pravnih oseb. Četrto poglavje sestavljajo načela samega zakona. V petem poglavju obravnavam vsebino Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja in v šestem poglavju je zaključek.

KLJUČNE BESEDE: pravne osebe, kazniva dejanja, gospodarska družba, odgovornost, zakonitost, sankcija, krajevne veljavnosti

SUMMARY

In thesis treated theme Responsibility of legal person for a criminal offences. Thesis is made from six chapters. The introduction is follow by the second chapter, which is consist about legal person, her concept and ingredients. I deal with reasons for acceptance of law in third chapter. This chapter consist also about the opinions of defences and the opinions of opposers of this Act and relationship between the criminal code and Act of responsibility of legal preson for a criminal ofences. Principles of alone law are making fourth chapter. In fifth chapter to treatments of Law about responsibility of legal person for intend to of action and finale is in sixth chapter.

KEYWORDS: legal person, criminal offence, economic society, responsibility, legality, sanction, lokal validity

UDK: 343.221.51(043.2)

ZAHVALA:

*profesorju viš. pred. mag. Nikolaju Abrahamsberg za pomoč in vodenje pri pisanju
diplomske naloge ter ostalim, ki so mi stali ob strani.*

VSEBINA

1 UVOD	1
2 POJEM PRAVNE OSEBE	3
2.1 Splošno o pravnih osebah	3
2.1.1 Elementi pravne osebe	4
2.1.2 Teorije o pravnih osebah	5
2.1.3 Pravne osebe javnega in pravne osebe zasebnega prava	7
2.2 Gospodarske družbe kot pravne osebe	7
2.2.1 Značilnosti gospodarske družbe	7
2.3 Pojem pravne osebe v kazenskem pravu	12
2.4 Spособnost pravne osebe za odgovornost	13
2.4.1 Razlika med odgovornostjo pravne in fizične osebe	13
2.4.2 Subjektivna in objektivna odgovornost	14
3 RAZLOGI ZA SPREJEM ZOPOKD	15
3.1 Zakaj odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja	15
3.2 Zagovorniki in nasprotniki ZOPOKD	16
3.3 Razmerje med KZ in ZOPOKZ	18
3.4 Krajevna in časovna veljavnost ZOPOKD	19
3.4.1 Krajevna veljavnost	19
3.4.2 Krajevna veljavnost po ZOPOKD	21
3.4.3 Časovna veljavnost	22
4 NAČELA ZAKONA	23
4.1 Načelo zakonitosti	23
4.2 Načelo subjektivne ali krivdne odgovornosti	26
4.3 Načelo individualizacije kazenskih sankcij	28
4.4 Načelo legitimnosti in omejenosti represije	28
4.5 Načelo humanosti	29
4.6 Načelo smotrnosti	30
4.7 Načelo akcesornosti	31
5 VSEBINA ZOPOZK	33
5.1 Materialni del zakona	33
5.1.1 Temeljne določbe	33
5.1.2 Splošni del	35
5.1.3 Posebni del	38
5.2 Procesni del zakona	38
6 ZAKLJUČEK	41
7 LITERATURA	43

1 UVOD

Diplomska naloga nosi naslov Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja. Za to temo sem se odločil, ker gre za relativno nov institut v slovenski zakonodaji, ki je obenem precej blizu mojemu delovnemu področju. Čeprav je že jugoslovansko pravo poznalo gospodarske prestopke, ne moremo reči, da gre za enaka instituta, saj se je Zakon o gospodarskih prestopkih nanašal le na slednje, ne pa tudi na kazniva dejanja.

Sprejem Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja ni potekal brez ovir, saj prvi predlog zakona iz leta 1994 ni bil sprejet in so ga morali umakniti iz zakonodajnega postopka. Šele leta 1997 je Vlada RS vložila nov predlog zakona in leta 1999 je bil zakon sprejet. Pri tem je bila vsekakor prednost, da nismo bili obremenjeni z obstoječo ureditvijo, kot to velja za mnoge druge evropske države. Po drugi strani, uvedba tega instituta pomeni prilagoditev našega prava evropskim smernicam, ki uvedbo tega instituta spodbujajo. Pred vstopom v Evropsko unijo je morala Slovenija prilagoditi svoje domače pravo pravu unije in tudi ta institut je sodil v okvir prilagoditve.

Ker omenjeni zakon velja za vse pravne osebe, z izrecno določenimi izjemami, govorim v diplomski nalogi o pravnih osebah na splošno. Vendar, glede na to, da je moje področje bolj ekonomsko usmerjeno in ne toliko pravno, sem posebno podpoglavje posvetil gospodarskim družbam kot pravnim osebam in se posvetil njihovim značilnostim. To pa zato, da bi bralec lahko razločil, da ni mogoče enačiti gospodarske družbe s pravno osebo.

Diplomska naloga je sestavljena iz šestih poglavij. Takoj po uvodnem poglavju sledi poglavje o pravnih osebah, v okviru katerega skušam predstaviti pojem pravne osebe, njene sestavine in različne teorije o obstoju pravne osebe. Znotraj tega poglavja sem se posvetil gospodarskim družbam kot pravnim osebam in njihovim značilnostim. To sem uvrstil v vsebino diplomskega dela zato, da bi lahko bralec jasno razlikoval med pojmom pravne osebe in pojmom gospodarske družbe. Potrebno je imeti pred očmi, da so vse gospodarske družbe, razen tihe družbe, pravne osebe, obenem pa ne velja, da so vse pravne osebe tudi gospodarske družbe. Pravnih oseb je nedvomno več, kajti mednje štejemo poleg gospodarskih družb tudi zavode, društva, ustanove, in druge. Posebej je opredeljen tudi pojem pravne osebe v kazenskem pravu, kot jo opredeljujeta Kazenski zakonik in ZOPOKD.

V tretjem poglavju navajam razloge za sprejem zakona, mnenja zagovornikov in nasprotnikov sprejetja zakona ter razmerje med kazenskim zakonikom in zakonom o odgovornosti pravnih oseb.

Sledi četrto poglavje o načelih zakona. Čeprav se mnogim zdijo načela zakona nepomembna, je treba vedeti, da so ravno načela tista, ki nam pomagajo razumeti vsebino zakona oziroma smisel posameznih določb. Poznavanje načel je izrednega pomena in brez tega si lahko zakon napačno razlagamo. Iz tega razloga sem podrobno opredelil vsebino posameznih načel ter to ponazoril z vsebino posameznih določb iz zakona.

Kot zadnje sledi poglavje o vsebini Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja. To poglavje je v bistvu povzeto po zakonu in se začne z materialnim delom, v okviru katerega so predstavljeni pogoji za odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja, kazni za kazniva dejanja. Sledi še procesni del, ki je nekoliko krajši in ga omenjam zgolj zaradi seznanitve bralca z njegovim obstojem znotraj omenjenega zakona, saj je

sicer kazenski postopek posebej urejen z zakonom o kazenskem postopku in procesni del ZOPOKD vsebuje le določene posebnosti, ki veljajo v okviru tega postopka.

Ker bi bilo krivično govoriti samo o gospodarskih družbah, večkrat omenjam pravne osebe na splošno, poskušam pa v posameznih poglavjih navesti še posebne značilnosti, ki so specifične za gospodarske družbe. Vseskozi je obstajala dilema, ali je odgovornost pravnih oseb sploh upravičena. Danes vidimo, da je tudi pravna oseba lahko odgovorna za kaznivo dejanje poleg in neodvisno od fizične osebe. Res je, da pravna oseba sama ne more biti storilec kaznivega dejanja, ker so njeni organi tisti, ki oblikujejo in izražajo njeno voljo, lahko pa prispeva k storitvi kaznivega dejanja. In ravno ta prispevek je pomemben pri opredelitvi njene odgovornosti.

Pri pisanju diplomske naloge sem se posluževal zlasti literature naših pravnih strokovnjakov. Kot glavni vir sem vzel Zakon o odgovornosti pravnih oseb s komentarjem, poleg tega pa sem uporabil še druge zakone, knjige in članke. Pomagal sem si tudi s poročevalcem, v katerem so predlagalci navedenega zakona navedli razloge za njegovo sprejetje in natančno obrazložili pomen vsakega posameznega člena.

2 POJEM PRAVNE OSEBE

2.1 Splošno o pravnih osebah

Za razumevanje instituta odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, je potrebno najprej obrazložiti pojem pravne osebe. Na splošno, je pravna oseba opredeljena kot »na določen namen vezano premoženje ali skupina posameznikov, ki ji pravni red priznava lastnost pravnega subjekta«. ¹ Teoretiki trdijo, da so pravne osebe »umetno« ustvarjeni pravni subjekti. Za umetno pravno dejanje pa naj bi šlo, ker je šele priznanje tisto, ki podeli naravni tvorbi pravno kakovost, ki je prej ni imela. ² Gre torej za umetno, s pravnim aktom ustvarjen pravni subjekt, ki je sposoben biti nosilec pravic in dolžnosti. Nastanek pravne osebe je odvisen od pozitivnopravne ureditve, ki določa katere predpostavke morajo biti izpolnjene. Na splošno lahko rečemo, da mora pravna oseba imeti:

- a) osebni in (ali) stvarni substrat, torej ljudi in/ali premoženje;
- b) namen njenega delovanja mora biti pravno dopusten;
- c) imeti mora organizacijski ustroj, da lahko deluje in izpolnjuje svoj pravni namen.

Poleg teh treh naštetih elementov, mora imeti pravna oseba tudi svoje ime in sedež.

Zelo pogosto pozitivno pravna ureditev predvideva, da se lastnost pravne osebe pridobi z vpisom v ustrezni register. Tako tudi slovenski Zakon o gospodarskih družbah določa, da gospodarska družba nastane z vpisom v sodni register. ³ Šele takrat pravna oseba pridobi lastnost pravne osebe in postane pravno in poslovno sposobna. ⁴ Vpis je konstitutivnega značaja, kar pomeni, da gospodarska družba dejansko nastane šele z vpisom v sodni register.

Bistvo pravne osebe je, da deluje tudi navzven kot subjekt z lastno pravno osebnostjo. Neka socialna tvorba se ne smatra za pravno osebo le, če velja za nosilca pravic in obveznosti. S tem, ko postane subjekt prava, postane tudi zanjo pravo obvezno, kar pomeni, da postane tudi odgovorna in s tem sposobna prevzemati sankcije za kršitev prava. ⁵

¹ *Pravo, Leksikon Cankarjeve založbe*, Druga razširjena in spremenjena izdaja (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 270, 2003).

² Primerjaj: Marijan Pavčnik, *Teorija prava* (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 101-115, 1997).

Zakon o gospodarskih družbah s komentarjem, Druga dopolnjena in spremenjena izdaja, 1. knjiga (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 104, 2002).

⁴ Pravna sposobnost je sposobnost biti nosilec pravic in dolžnosti. Poslovna sposobnost pa je sposobnost samostojno z lastnimi dejanji in lastno voljo pridobivati pravice in prevzemati dolžnosti v pravnoposlovnih razmerjih.

⁵ Ivan Bele, Zakaj odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja, *Pravna praksa* (št. 35/99, str. 3, 1999).

2.1.1 Elementi pravne osebe

Personalni in/ali stvarni substrat

Vsaka pravna oseba mora imeti tako personalni kot tudi stvarni substrat, to je pogoj za njen obstoj. Obstajajo pa tudi pravne osebe, za katere se ne zahtevata oba substrata, temveč zadostuje bodisi samo personalni, bodisi samo stvarni substrat (npr. ustanova in društvo).

Personalni substrat so fizične osebe, torej člani, družbeniki, državljani, občani, kar je odvisno od vrste pravne osebe. Pri gospodarskih družbah tvorijo personalni substrat družbeniki oziroma delničarji, ki se s sklenitvijo družbene pogodbe oziroma s sprejemom statuta združijo zaradi doseganja skupnega namena - skupnega upravljanja določenega gospodarskega podjetja.⁶

Stvarni oz. premoženjski substrat pa predstavlja premoženje pravne osebe. Premožnje oziroma kapital je lahko v obliki denarja, nepremičnin, premičnin ali pravic, skratka vse, kar ima premoženjsko vrednost.⁷

Za gospodarske družbe velja, da je prenehanje bodisi personalnega, bodisi stvarnega substrata razlog za prenehanje družbe.⁸

Namen in dejavnost pravne osebe

Namena in dejavnosti pravne osebe ne smemo enačiti, saj gre za različna pojma. Z namenom se opredeljuje cilj, zaradi katerega nekdo ustanovi pravno osebo. Način realizacije namena pa se zagotovi z izvajanjem dejavnosti. Dejavnost je potemtakem sredstvo, s katerim pravna oseba uresničuje namen.⁹

Za gospodarske družbe je značilno, da se ustanovijo z namenom opravljanja dejavnosti, zato se pogosteje govori o dejavnosti kot o namenu. Njihov namen je običajno ustvarjanje dobička in razdelitev tega med družbenike. Nameni so praviloma pridobitni, čeprav so lahko tudi nepridobitni. ZGD določa, da se gospodarske družbe štejejo za gospodarske, tudi če v celoti ali deloma opravljajo dejavnost, ki ni pridobitna. ZGD ne govori o namenih, vendar lahko razumemo, da nepridobitna dejavnost pomeni tudi nepridobitni namen. Zakon široko opredeljuje dejavnost gospodarskih družb, saj določa, da lahko gospodarske družbe opravljajo vse posle, ki jih dopušča sam ZGD in drugi posebni zakoni, razen tistih, ki se po zakonu ne smejo opravljati kot gospodarski posli (4. člen ZGD). Pri tem pa ne loči pridobitnih in gospodarskih poslov.

⁶ ZGD (str. 105).

⁷ Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 54-60, 2003).

⁸ Saša Prelič, *Stečajno pravo* (Maribor: Pravna fakulteta v Mariboru, str. 3-14, 1999).

⁹ Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 54-60, 2003).

Organi pravne osebe

Kot tretji nujen element za obstoj pravne osebe so tudi organi pravne osebe. Da lahko pravna oseba nastopa v pravnem prometu, mora imeti svoje organe. Le ti so lahko individualni, če pravno osebo zastopa ena oseba, ali pa kolektivni, če organ sestavlja več oseb. Organi pravne osebe so pristojni za njeno poslovanje, za oblikovanje njene volje, za zastopanje pravne osebe, za opravljanje nadzora, za upravljanje, itd.

Organizacijski ustroj omogoča, pravno ločitev pravne osebnosti družbe, od pravne subjektivitete njenih družbenikov oziroma delničarjev. Od pravnoorganizacijske oblike družbe je odvisen odnos med družbo in njenimi družbeniki in morebitna odgovornost družbenikov za obveznosti družbe.¹⁰

Posamezne vrste gospodarskih družb imajo različne organe. Za delniško družbo je v določenih primerih obvezen dvotirni sistem upravljanja, kar pomeni, da mora imeti poleg uprave tudi nadzorni svet. Zakon dopušča, da ima delniška družba tri organe, poleg obeh že naštetih še skupščino. Število organov je potemtakem odvisno od velikosti družbe.¹¹

2.1.2 Teorije o pravnih osebah

Teorija fikcije

Teorija fikcije zagovarja stališče, da pravna oseba ni resničen pojav, ker je samo človek lahko nosilec pravic in dolžnosti, ne pa pravna oseba kot taka.¹²

Osrednji zagovornik te teorije je Friderich Carl von Savigny. Njegov nauk izhaja iz človeka posameznika kot nosilca svobodne volje. On je obravnaval tudi skupino ljudi kot samostojno celoto, ločeno od posameznikov, ki jo sestavljajo in ji priznaval pravno sposobnost. Savigny je tudi pravnim osebam priznaval nekatere pravice in obveznosti, vendar je menil, da pravne osebe niso sposobne samostojno nastopati v pravnem prometu, ker niso sposobne imeti svoje volje. Voljo pravne osebe lahko izraža samo njen zastopnik, ki je tudi edini in v celoti odgovoren. Po tej teoriji, pravna oseba nima svoje volje, le to oblikuje in izraža njen zastopnik, saj pravna oseba ne more nositi nobene odgovornosti za protipravno in krivdno ravnanje zastopnika.¹³

Po tej teoriji je subjekt pravic in obveznosti samo človek, vendar se zaradi pravnega prometa, lahko podeli sposobnost biti subjekt pravic in obveznosti, tudi skupini fizičnih oseb, ki se smatra kot ena oseba. Potemtakem je pravna oseba fingiran subjekt pravic in

¹⁰ ZGD (str. 106).

¹¹ Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 54-60, 2003). Primerjaj tudi Šime Ivanjko in Marijan Kocbek, *Pravo družb, Statusno gospodarsko pravo, druga spremenjena in dopolnjena izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1996).

¹² Marijan Pavčnik, *Teorija prava* (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 112, 1997).

¹³ Alojzij Finžgar, *Osebe civilnega prava* (Ljubljana: ČZ Uradni list SRS, str. 43, 1967).

obveznosti. Po tej teoriji pravna oseba sploh ne obstaja, ampak se predpostavlja obstoj subjekta s pravicami in obveznostmi.¹⁴

Teorije, ki zanikajo pravno osebnost

Med te teorije sodijo Jheringova teorija interesa, teorija namenskega premoženja, teorija kolektivne lastnine, teorija službe in Kelsnova teorija o pravnem subjektu, kot personifikaciji pravnih pravil.

Jheringova teorija interesa gradi na pravici, ki je pravno zavarovani interes in na pravnih razmerjih, ki obstajajo le med posamezniki, kot resničnimi subjekti. On ne priznava pravni osebi, da je subjekt pravic, obveznosti in odgovornosti, pravna oseba niti ne more uživati, koristiti pravice, imeti interesa in si zastavljati ciljev oziroma izpolnjevati obveznosti. Lahko je le posredovalna oblika in zunanji izraz pravnih razmerij.

Po teoriji namenskega premoženja in teoriji kolektivne lastnine je pravna oseba le sredstvo, s katerim ustvarijo pravno osebnost. To je bodisi premoženje, bodisi oznaka, ki se uporablja, bodisi poseben režim kolektivnega premoženja.

Teorije o realnosti pravnih oseb

Nasprotniki teorije fikcije so razvili nove poglede in pravna vrednotenja pojma pravne osebe. Med temi teorijami je najbolj znana Gierkejeva organska teorija. Po tej teoriji so pravne osebe organska bitja, ki obstajajo v družbenem življenju in sklepajo pravne posle. Pravna oseba je potemtakem resnična in ne namišljena oseba. Je družbena danost, v kateri so najpomembnejši organi pravne osebe, ki delujejo in imajo lastno poslovno sposobnost in zato lahko storijo tudi delikte. Pravna oseba je kot nek socialni organizem, živo bitje, ki je kot takšno sposobno hoteti in delati.

Organska teorija priznava pravni osebi status pravne osebe s pravno in poslovno sposobnostjo. S tem pa postane pravna oseba tudi sposobna odgovarjati za kršitve pravnih norm. Ker se ravnanja organa pravne osebe smatrajo za ravnanja same pravne osebe, je le ta odgovorna za ravnanja svojih organov.¹⁵

¹⁴ O tem tudi Vid Jakulin, *Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja v Sloveniji, Zbornik pravnog fakulteta sveučilišta u Rijeci* (št. 2/2000, Rijeka, str. 725-740, 2000).

¹⁵ O teorijah o realnosti pravnih oseb beri Vid Jakulin, *Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja v Sloveniji, Zbornik pravnog fakulteta sveučilišta u Rijeci* (št. 2/2000, Rijeka, str. 725-740, 2000) in Marijan Pavčnik, *Teorija prava* (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 112-115, 1997).

2.1.3 Pravne osebe javnega in pravne osebe zasebnega prava

V teoriji je zaslediti različne delitve pravnih oseb. Naj omenim le tisto, ki se mi zdi relevantna za obravnavano tematiko. Zelo razširjena je delitev pravnih oseb na pravne osebe javnega in pravne osebe zasebnega prava. Ta delitev izhaja iz razlikovanja med javnim in zasebnim pravom.

Za **pravne osebe javnega prava** je značilno, da imajo oblastna upravičenja in so pristojne, da izvajajo javne naloge, javno dejavnost ali javno službo. Delujejo v javnem interesu in nastanejo z državnopravnim aktom. Sem spadajo država, občine, javna združenja, zavodi in javni zavodi, javna podjetja, itd.¹⁶ Kot temeljni element, po katerem opredelimo pravno osebo kot pravno osebo javnega prava, je ustanovitveni akt. Ta je ponavadi zakon ali drug oblastni akt (uredba, odlok). Med opredelilne kriterije pa prištevamo tudi izvajanje javnih pooblastil, izvajanje državnih (oblastnih) nalog, obvezno članstvo, uporaba prisilnih sredstev, obvezen obstoj in dolžnost javnih naročil. Vse našteje kriterije je potrebno obravnavati kot celoto in en sam kriterij ne da odgovora na vprašanje, ali se neka pravna oseba lahko šteje kot pravna oseba javnega prava.¹⁷

Za **pravne osebe zasebnega prava** pa je značilno, da nastanejo na podlagi avtonomne volje, njihov namen je uresničevati zasebne interese, ustanovijo pa se z zasebnopravnimi akti. Tak zasebnopravni akt je pogodba, lahko pa tudi statut in celo enostranski pravni posel. Drugi elementi, ki opredeljujejo pravno osebo zasebnega prava, so ravno nasprotni tistim, ki veljajo za pravno osebo javnega prava. Sem spadajo društva, zadruga, gospodarske družbe, zasebni zavodi in ustanove.¹⁸

To delitev se mi je zdelo pomembno navesti zlasti zaradi tega, ker Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (v nadaljevanju ZOPOKD) v prvem odstavku drugega člena določa, da »Republika Slovenija in lokalne samoupravne skupnosti kot pravne osebe ne odgovarjajo za kaznivo dejanje«.

2.2 Gospodarske družbe kot pravne osebe

2.2.1 Značilnosti gospodarske družbe

Čeprav Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja velja za vse pravne osebe, z določenimi izjemami, je potrebno podrobneje opredeliti pojem gospodarskih družb. To pa zato, ker je tematika, obravnavana v diplomski nalogi bolj usmerjena v gospodarsko pravo in ne toliko v kazensko pravo, v okvir katerega omenjeni zakon spada.

Pojem pravne osebe je dosti širši od pojma gospodarske družbe in povedati moram, da ni vsaka gospodarska družba tudi pravna oseba in niti ni vsaka pravna oseba obenem

¹⁶ Marijan, Pavčnik, *Teorija prava*. (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 107, 1997).

¹⁷ Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 99-124, 2003).

¹⁸ Marijan Pavčnik, *Teorija prava* (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 107, 1997), prim. tudi Verica Trstenjak, *Pravna ureditev pravnih oseb javnega in zasebnega prava, Zbornik VI. Dnevov slovenske uprave* (str. 175-187, 1999).

tudi gospodarska družba. Že iz predhodnih poglavij je mogoče zaznati, da je pravnih oseb dosti več kot gospodarskih družb. Med drugim ZGD v prvem odstavku 2. člena določa, da so vse družbe, razen tihe družbe, pravne osebe.

Gospodarska družba po ZGD

ZGD v prvem odstavku prvega člena določa, da je gospodarska družba pravna oseba, ki na trgu samostojno opravlja pridobitno dejavnost,¹⁹ kot svojo izključno dejavnost. Gospodarske družbe so zlasti tvorbe, ki nastanejo na podlagi družbene pogodbe. Obligacijski zakonik pa družbeno pogodbo definira kot pogodbo, s katero se dve ali več oseb zaveže, da si bodo s svojimi prispevki prizadevale doseči z zakonom dopustni skupni namen, tako kot je določeno s pogodbo (990. člen OZ).

Značilnosti gospodarske družbe so naslednje:

- gospodarska družba opravlja gospodarsko dejavnost;
- dejavnost opravlja samostojno, torej v svojem imenu, na svoj račun in ob svojem riziku;
- trajno opravljanje dejavnosti;
- izključno opravljanje gospodarske dejavnosti, kar pa ne pomeni, da se gospodarski subjekt ne bi smel ukvarjati tudi z negospodarskimi dejavnostmi.

V našem pravnem sistemu velja načelo zaprtega števila gospodarskih subjektov, kar pomeni, da je mogoče ustanoviti le tiste vrste gospodarskih subjektov, ki jih že vnaprej dovoljuje zakon. ZGD v tretjem odstavku 1. člena določa, da se lahko gospodarske družbe organizirajo v eni izmed naslednjih oblik:

- kot **osebne družbe**: družba z neomejeno odgovornostjo, komanditna družba in tiha družba;
- kot **kapitalske družbe**: družba z omejeno odgovornostjo, delniška družba in komanditna delniška družba.

Od organizacijskega ustroja družbe, je značilno razmerje družbenikov do družbe. Za kapitalske družbe velja, da je premoženje družbe ločeno od premoženja družbenikov in družbeniki ne odgovarjajo za obveznosti družbe s svojim premoženjem. Za obveznosti družbe odgovarja samo družba in sicer z vsem svojim premoženjem. Če je družba kaznovana, za to kazen družbeniki ne odgovarjajo. Ravno nasprotno je za osebne družbe značilno, da poleg družbe odgovarjajo za obveznosti družbe tudi družbeniki, z vsem svojim premoženjem.

Med gospodarske subjekte ne štejemo zavodov, ker le ti opravljajo negospodarsko dejavnost. Prav tako niso gospodarski subjekti pravne osebe javnega prava, torej država,

¹⁹ Pridobitna dejavnost je vsaka dejavnost, ki se opravlja na trgu zaradi pridobivanja dobička (2. odstavek 1. člena ZGD).

njeni organi, lokalne skupnosti in organizacije, ki so ustanovljene zaradi opravljanja državnih funkcij. Za nekatere organizacije pa je težko reči, ali so gospodarske ali ne, zlasti spadajo sem različne agencije in skladi.²⁰

Ustanovitev gospodarske družbe

Ustanovitev in prenehanje družbe je vedno posledica določenega pravnega akta. S pravnim aktom se družba zavestno oblikuje in nastane na podlagi volje družbenikov. Družba se lahko ustanovi za določen ali nedoločen čas. Sestavljena mora biti iz vsaj dveh družbenikov (izjemo predstavlja enoosebna d.o.o.).²¹

Ustanovitev družbe temelji na aktu o ustanovitvi, ki ima obliko pogodbe, statuta ali individualnega akta. Za akt o ustanovitvi je značilno, da so v njem udeleženci s skupnimi interesi.

Ustanovitev poteka po posebnem postopku, ki je odvisen od vrste pravne osebe, od namena njene ustanovitve in od višine ustanovitvenega premoženja. V teoriji govorijo o treh sistemih nastanka pravnih oseb, svobodni ali prosti sistem, normativni ali registracijski sistem in koncesijski sistem. Opis vseh treh sistemov bi presegal meje diplomske naloge, zato naj na tem mestu samo navedem, da je v Sloveniji v uporabi normativni sistem, po katerem je za ustanovitev gospodarske družbe potrebno izpolniti določene pogoje in nato pristojni državni organ opravi vpis v sodni register.²²

Poleg ustanovitvenega akta je nujen tudi vpis gospodarske družbe v sodni register. Vpis v sodni register pomeni, da so bile izpolnjene vse predpostavke za ustanovitev gospodarske družbe. O tem odloča registrsko sodišče, ki presoja ali so izpolnjene vse materialnopravne predpostavke za vpis, v skladu z Zakonom o sodnem registru. Vpis v sodni register je konstitutivnega značaja, kar pomeni, da šele z vpisom družba nastane in pridobi lastnost pravne osebe.²³

Pravna sposobnost

Pravna sposobnost je sposobnost biti nosilec pravic, obveznosti in dolžnosti. Pravna oseba pridobi pravno sposobnost z njenim nastankom, torej z vpisom v sodni register. Za pravne osebe je značilno, da je njihova sposobnost velikokrat omejena. Tako pravna oseba ne more imeti sposobnosti, za napravo oporoke, za sklenitev zakonske zveze, za posvojitvev. Pravne osebe ne morejo imeti tistih pravic in dolžnosti, ki temeljijo na

²⁰ ZGD (str. 87-100).

²¹ Šime Ivanjko in Marijan Kocbek, *Pravo družb, Statusno gospodarsko pravo, druga spremenjena in dopolnjena izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 77-78, 1996).

²² Več o sistemih ustanovitve pravnih oseb beri: Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 225-232, 2003).

²³ Prim. Šime Ivanjko in Marijan Kocbek, *Pravo družb, Statusno gospodarsko pravo, druga spremenjena in dopolnjena izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 119-125, 1996), Verica, Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 241, 2003), ZGD (str. 107).

človekovih naravnih lastnostih, kot na primer na sorodstvu, starosti in družinskih razmerjih. Pogosto se poudarja, da so pravne osebe ustanovljene zato, da bi posameznikom omogočile doseči cilje, ki jih sami kot posamezniki ne bi mogli doseči. Zato pravimo, da pravna oseba nima splošne, ampak posebno in zato omejeno pravno sposobnost. Vendarle se v novejšem času izenačuje njihova pravna sposobnost s tisto, ki jo imajo fizične osebe.²⁴

Pravna oseba je pravno sposobna samo za tisto poslovanje, ki je kot tako označeno v njenih pravilih oziroma v njenem statutu. Kljub temu Zakon o gospodarskih družbah dovoljuje, da družbe opravljajo tudi vse druge posle, ki so potrebni za njen obstoj in opravljanje dejavnosti, čeprav ne pomenijo neposrednega opravljanja dejavnosti. Po omenjenem zakonu, so veljavni tudi vsi tisti pravni posli, ki jih sklene družba s tretjimi osebami in s katerimi družba prekorači v registru vpisano dejavnost, razen, če je tretja oseba vedela ali bi morala vedeti za prekoračitev.²⁵

Poslovna sposobnost

Poslovna sposobnost je sposobnost s samostojnimi dejanji oziroma z izjavo poslovne volje pridobivati in prevzemati pravice in dolžnosti. Poslovno sposobnost pridobi pravna oseba šele, ko določi organe ali vsaj zastopnika, ki izražajo njeno voljo. Prav tako velja, da je pravna oseba poslovno sposobna, le kolikor je sposoben človek, ki predstavlja njen organ.²⁶ Splošno načelo je, da so organi pravne osebe poslovno sposobni v mejah pravne sposobnosti, ki jo pravna oseba ima. Poslovna sposobnost sega do tam, do koder se razteza pravna sposobnost pravne osebe. To je obenem okvir v katerem smejo delovati njeni organi.

Organi pravne osebe imajo znotraj pravne osebe naloge upravljanja in poslovođenja, navzven pa naloge zastopanja pravne osebe. Določa jih zakonodaja ali akt pravne osebe. Pravna oseba samostojno oblikuje svoje organe, a se mora držati okvirov, ki jih določa zakon.

Deliktna (civilnopravna) sposobnost

Deliktna sposobnost je sposobnost pravne osebe prevzeti odgovornost za protipravna dejanja. Deliktna sposobnost zajema tudi odgovornost za dejanja organov pravne osebe, kar pomeni, da pravna oseba odgovarja za dejanja fizičnih oseb, ki so ravnale v vlogi organa pravne osebe. Poleg pravne osebe, lahko za povzročeno škodo odgovarjajo tudi organi oziroma njihovi člani, pravna oseba pa ima tudi regresni

²⁴ ZGD (str. 100-104).

²⁵ Več o tem Marijan Pavčnik, *Teorija prava* (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 110-112, 1997). Primerjaj tudi Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 241, 2003) in ZGD (str. 249-255).

²⁶ Stojan Cigoj, *Teorija obligacij, Splošni del obligacijskega prava* (Ljubljana: Uradni list RS, str. 110-111, 2000).

zahtevke za povrnitev plačane škode, če je bila le ta povzročena namerno ali iz hude malomarnosti. Pravna oseba ne odgovarja samo za dejanja, ampak tudi za škodo, ki jo povzročijo njeni zaposleni.²⁷

Sposobnost biti stranka in procesna sposobnost

Pravni osebi sta priznani sposobnost biti stranka in procesna sposobnost. Sposobnost biti stranka je sposobnost biti nosilec pravic in obveznosti v procesnem razmerju. Procesna sposobnost pa je sposobnost stranke samostojno in veljavno opravljati procesna dejanja.²⁸

Kazenska odgovornost pravnih oseb

Praviloma pravna oseba ni subjekt kazenske odgovornosti, ampak je odgovorna le fizična oseba, ki je storila določeno kaznivo dejanje. Danes to stališče ne velja več in zakonodaje vedno bolj priznavajo kazensko odgovornost pravnih oseb. Pri nas to ureja ZOPOKD, na podlagi katerega je lahko poleg storilca kaznivega dejanja, odgovorna tudi pravna oseba. Zakon določa pogoje pod katerimi je pravna oseba odgovorna za kaznivo dejanje, kazni, ki se ji lahko izrečejo in posebej opredeljuje kazniva dejanja, za katera pravna oseba sploh lahko odgovarja.²⁹

Prenehanje gospodarske družbe

Tudi prenehanje gospodarske družbe je urejeno z zakonom. ZGD ločeno ureja prenehanje osebnih ter prenehanje kapitalskih družb. Pri osebnih družbah je natančno urejeno prenehanje d.n.o., te določbe pa se smiselno uporabljajo tudi za k.d.. Urejeno je tudi prenehanje tihe družbe, ni pa posebnih določb glede prenehanja dvojne družbe, za katero se uporabljajo določbe o prenehanju osebnih družb.

Pri kapitalskih družbah je urejeno prenehanje d.d. in d.o.o., za prenehanje k.d.d. pa se uporabljajo določbe, ki urejajo prenehanje d.d. Pri d.d. zakon posebej ureja prenehanje po skrajšanem postopku, ki smiselno velja tudi za d.o.o.

V vseh primerih prenehanja družbe, razen kadar družba preneha zaradi stečaja, združitve oziroma v skrajšanem postopku, sledi postopek likvidacije. Po izpeljanem postopku prenehanja družbe, je potreben še izbris družbe iz sodnega registra, šele z izbrisom iz sodnega registra družba dejansko preneha obstajati.³⁰

Zakon pri vsaki družbi posebej našteva razloge za njeno prenehanje.

²⁷ Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 257-261, 2003).

²⁸ Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 262-263, 2003).

²⁹ Verica Trstenjak, *Pravne osebe* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 263-264, 2003).

³⁰ Saša Prelič, *Stečajno pravo* (Maribor: Pravna fakulteta, str. 4-15, 1999).

2.3 Pojem pravne osebe v kazenskem pravu

Opredelevanje pojma pravne osebe v kazenskem pravu je pomembna, ker niti Kazenski zakonik niti ZOPOKD ne določata pojma pravna oseba.

Izhodišče za kazensko odgovornost pravnih oseb je **Kazenski zakonik Republike Slovenije**, a le ta kljub temu ne vsebuje definicije pravne osebe, četudi pravne osebe omenja v 33. členu in tudi v drugih členih. Vendarle je možno prepoznati splošne sestavine pravne osebe, ki so pomembne za ugotavljanje odgovornosti po ZOPOKD. Po Kazenskem zakoniku RS je pravna oseba lahko le tista, ki ni ustanovljena z namenom izvrševanja kaznivih dejanj.³¹ Poleg tega mora imeti svoje posebno premoženje in dejavne vodstvene in nadzorne organe, ki usmerjajo njeno delovanje v skladu z njenimi interesi. Tudi v kazenskem pravu je potrebno upoštevati ločenost premoženja pravne osebe od premoženja njenih članov. To upošteva tudi Kazenski zakonik v 98. členu, ki določa, da se odvzem premoženjske koristi pravni osebi, izvrši povsem neodvisno od posegov v premoženje posameznikov. Kazenski zakonik tudi ne izključuje obstoja enoosebne pravne osebe, kar kaže, da tudi v tem primeru ni težav z razmejitvijo med premoženjem pravne in premoženjem fizične osebe. Vsaka pravna oseba mora imeti personalni substrat (ljudi), ki deluje na organiziran način in je odločilen, da se pravnim osebam lahko pripisuje delovanje v zunanjem svetu. Poleg tega se zahteva, da morajo biti jasno določeni, vodstveni in nadzorni organi ter tisti, ki sprejete usmeritve uresničujejo. Pri tem pa ni pomembno, kateremu delu pripada oseba, ki je odgovorna za kaznivo dejanje poleg pravne osebe. Pomembno je tudi, da je pravnim osebam na pravnem področju, katerega pravna pravila so s kaznivimi dejanji kršena, na splošno priznana pravna sposobnost, saj le tako lahko storilec ravna v njenem imenu, za njen račun ali v njeno korist. To upošteva tudi Kazenski zakonik.³²

Po **ZOPOKD** pa je potrebno kot pravno osebo, ki je lahko odgovorna za kaznivo dejanje, obravnavati »vsako societetno tvorbo, ki ji pravo na kateremkoli področju priznava lastnost pravne osebe«. ³³ Ker se na različnih pravnih področjih pojem pravne osebe različno opredeljuje, ponekod pa se uporablja celo brez razlage njegovega pomena, je nemogoče, da bi zakon sprejel enotno definicijo pojma pravne osebe. Za ZOPOKD je tudi značilno, da ne opravlja selekcije med pravnimi osebami glede njihove odgovornosti.

³¹ Glej Ivan Bele, *Kazenski zakonik RS s komentarjem, Posebni del* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, 2002). Člen 297 določa, da pravna oseba ne more biti taka organizacija, ki se v skladu s Kazenskim zakonikom šteje za hudodelsko združbo. Če se upošteva, da je bistvo hudodelske združbe namen izvrševati kazniva dejanja, potem se lahko obenem sklepa, da je pravna oseba lahko samo tista organizacija, ki ob ustanovitvi, nima namena izvrševati kaznivih dejanj.

³² Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 18-19, 2000).

³³ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 18, 2000).

2.4 Sposobnost pravne osebe za odgovornost

Bistvo pravne osebe je, da deluje tudi navzven kot subjekt z lastno pravno sposobnostjo. Neka societetna tvorba se ne more smatrati za pravno osebo, če velja za nosilca pravic in obveznosti, ampak mora biti subjekt prava. Tako postane pravo zanjo obvezno, obveznost prava pa vključuje tudi odgovornost, to je sposobnost prevzemanja sankcij za kršitev prava.³⁴

Pravna oseba je odgovorna pod pogojem, da gre za pravno kršitev, ki jo pravni red označuje kot pravno kršitev. Poglavitno je, da gre za ravnanje fizične osebe, ki nastopa kot organ pravne osebe ali pa kot njen delavec. Pravna oseba je odgovorna tako za civilne delikte kot tudi za prekrške in za določena kazniva dejanja. Ravno odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja, predstavlja »novost« v našem pravu, saj jo je kot tako, uvedel šele Kazenski zakonik Republike Slovenije leta 1994. Tako je v 33. členu navedenega zakona zaslediti, da je pravna oseba odgovorna za kaznivo dejanje, ki ga je storilec izvršil v imenu, na račun ali v korist pravne osebe. Naj tu še poudarim, da je odgovornost pravnih oseb zaslediti tudi v drugih zakonih. Tako na primer Obligacijski zakonik določa, da je pravna oseba odgovorna za škodo, ki jo povzroči delavec pri delu ali v zvezi z delom tretji osebi, razen če dokaže, da je delavec v danih okoliščinah delal tako, kot je bilo treba.³⁵

2.4.1 Razlika med odgovornostjo pravne in fizične osebe

Pravne in fizične osebe se med seboj bistveno razlikujejo. Medtem ko je fizična oseba posameznik, ki edini lahko nastopa v pravnih razmerjih, za pravno osebo pravimo, da je le družbeni in/ali premoženjski organizem. Fizična oseba postane pravno sposobna že z rojstvom, popolno poslovno sposobna pa z dopolnjenim osemnajstim letom. Kot taka je lahko nosilka vseh pravic in dolžnosti, ki temeljijo na človekovih naravnih lastnostih.

Deliktna sposobnost je sposobnost odgovarjati za pravne kršitve. Na splošno velja, da za pravno kršitev odgovarja le tisti, ki je prišteven in je ravnal krivdno. Prištevnost pomeni, da je kazensko odgovoren samo tisti storilec kaznivega dejanja, ki je duševno normalen in zato sposoben pravilno zaznavati svet okoli sebe oziroma imeti samega sebe v oblasti. Krivdno pa ravna tisti, ki stori kaznivo dejanje z naklepom ali malomarnostjo.³⁶ Kot vidimo, gre pri prištevnosti in krivdi za lastnosti, ki jih ni mogoče pripisati pravni osebi, zato je pravna oseba lahko odgovorna le za kazniva dejanja, ki jih je storilec, torej fizična oseba izvršila v imenu, na račun ali v korist pravne osebe.

³⁴ Ivan Bele, Zakaj odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja?, *Pravna praksa* (št. 36/99, str. 6-7, 1999).

³⁵ Primerjaj Marijan Pavčnik, *Teorija prava* (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 110-112, 1997).

³⁶ O kazenski odgovornosti beri Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 267 in nasl., 2003).

2.4.2 Subjektivna in objektivna odgovornost

Subjektivna odgovornost, je odgovornost za kazniva dejanja in prekrške. Poleg te odgovornosti je v civilnem pravu uveljavljena tudi objektivna odgovornost, to pa je odgovornost ne glede na krivdo. Pravna oseba odgovarja za odškodninske obveznosti, ki nastanejo z dejanji njenih ljudi in organov, ker nastopajo v pravnem prometu kot pravna oseba, ne pa v svojem imenu. Voljo pravne osebe tvorijo njeni organi. Zato je pravna oseba lahko tudi deliktno sposobna, njena sposobnost pa se presoja po sposobnosti njenih organov. Sposobnost za nedopustno ravnanje se ne more omejiti, Pravna oseba ne bi bila deliktno sposobna samo, če bi zakon izrecno označil pravno sposobnost pravne osebe, glede določenih deliktov, za omejeno.³⁷

Objektivna odgovornost pomeni odgovornost ne glede na krivdo, omenjam pa jo zaradi tega, ker nekateri menijo, da se odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja po ZOPOKD že približuje objektivni odgovornosti. Da temu ni tako bomo videli v nadaljevanju.

³⁷ Stojan Cigoj, *Teorija obligacij* (Ljubljana: Uradni list RS, str. 181-199, 2000).

3 RAZLOGI ZA SPREJEM ZOPOKD

3.1 Zakaj odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja

Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja v slovenskem kazenskem pravu ne predstavlja bistvene novosti, saj smo že pod staro ureditvijo poznali gospodarske prestopke, ki so bili obenem posebnost jugoslovanskega prava.³⁸ Prej veljavni zakon, »Zakon o gospodarskih prestopkih«, je natančno določal pojem gospodarskega prestopka,³⁹ za katerega je bilo značilno, da kot storilec praviloma nastopa pravna oseba skupaj s fizično osebo.

Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja ni tuja niti drugim evropskim državam, pri čemer je potrebno poudariti, da obstajajo razlike med kontinentalnim pravom in Common Law. Države, ki pripadajo sistemu common law, poznajo odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja v obliki »corporate liability«, ki se nekoliko razlikuje od kontinentalne ureditve.⁴⁰ Vendar obstojijo te razlike samo zaradi posebnosti obeh sistemov.⁴¹

Vzpostavitev odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja priporočajo tudi nekateri mednarodni akti. Odbor ministrov Sveta Evrope je že leta 1988 sprejel priporočilo,⁴² v katerem priporoča državam članicam ureditev tega področja na tak način, kot je bila kasneje sprejeta v slovenskem ZOPOKD.⁴³ Poleg omenjenega poročila so bili sprejeti tudi številni dokumenti Sveta Evrope, ki so vsebovali zahtevo po uvedbi odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja.⁴⁴ Tudi Evropska unija ni ravnodušna do tega problema in je sprejela nekaj dokumentov, ki uvajajo odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja.⁴⁵

Na uvedbo kaznivosti pravnih oseb je vplivalo predvsem dejstvo, da se je v praksi dogajalo vedno več kaznivih dejanj, katerih storilci niso bile fizične osebe, temveč pravne osebe. K temu je pripomoglo tudi dejstvo, da sta civilno in trgovinsko pravo

³⁸ Jugoslavija je poznala poleg kaznivih dejanj in prekrškov tudi gospodarske prestopke.

³⁹ Zakon je v 2. členu opredelil gospodarski prestopok kot "družbeno škodljivo kršitev predpisov o gospodarskem ali finančnem poslovanju, ki je povzročila ali bi bila lahko povzročila hujše posledice in je s predpisom pristojnega organa določena kot gospodarski prestopok.

⁴⁰ Vid Jakulin, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 9, 2000).

⁴¹ Prim. Petar Novoselec, Temeljne predpostavke za odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja, *Pravnik* (št. 6-8, str. 337-366, 2001).

⁴² Priporočilo št. R (88) 18 z naslovom "Liability of Enterprises having legal personality for offences committed in the exercise of their activities".

⁴³ Prim. Damjan, Korošec, Kazenska odgovornost pravnih oseb in EU, *Pravna praksa* (št. 16/97, str. 33-35, 1997).

⁴⁴ Na primer: Konvencija Sveta Evrope o zaščiti naravnega okolja iz leta 1996; Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope št. (96)/8; Program akcije proti korupciji iz leta 1996.

⁴⁵ Na primer: Dodatni protokol h Konvenciji o zaščiti finančnih interesov Evropske unije z dne 26.7.1995.

priznavala različnim združenjem lastnost pravne osebnosti in posledično odgovornost za pravne posle.⁴⁶

V večini pravnih sistemov razpravljajo o vprašanju, ali je lahko storilec kaznivega dejanja samo fizična oseba in ali imajo tudi pravne osebe svojo lastno voljo in so potemtakem lahko subjekt odgovornosti za kazniva dejanja.⁴⁷

Nekateri pravni sistemi še vedno vztrajajo na stališču, da je samo fizična oseba sposobna izraziti svojo voljo in povzročiti prepovedano posledico, zato pravne osebe ne morejo odgovarjati za kazniva dejanja. Vendar je treba povedati, da se vedno več držav nagiba k temu, da je tudi pravna oseba lahko odgovorna za kaznivo dejanje.

3.2 Zagovorniki in nasprotniki ZOPOKD

V Sloveniji je bil že leta 1994 pripravljen predlog Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja. Na drugi obravnavi predloga zakona, Državni zbor ni sprejel polovice členov in niti njegovega naslova, tako da so morali zakon umakniti iz zakonodajnega postopka.⁴⁸ Nov predlog zakona je Vlada RS vložila junija 1997 in tokrat se je zakonodajni postopek končal s sprejetjem zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja.

Pri preučevanju odgovornosti pravnih oseb so se teoretiki ukvarjali z vprašanji: ali je poleg odgovornosti fizičnih oseb, sploh potrebna tudi odgovornost pravnih oseb; kaj je podlaga za odgovornost pravne osebe v kazenskem pravu; ali sta odgovornost pravne in fizične osebe med seboj povezani. Zlasti je pomembno vprašanje, ali je odgovornost pravne osebe objektivna, ali pa so za njeno odgovornost pomembni tudi določeni subjektivni elementi. V tem smislu govorimo o posredni in neposredni odgovornosti pravnih oseb. O posredni odgovornosti govorimo takrat, kadar je temelj za odgovornost pravne osebe, kaznivo dejanje fizične osebe, ki ga je ta storila v korist in na račun pravne osebe. O neposredni odgovornosti pa govorimo, kadar se pravni osebi priznava lastnost aktivnega subjekta kaznivega dejanja, z lastno voljo, ki je podlaga za neposredno odgovornost za kaznivo dejanje.⁴⁹

Temelja posredne in neposredne odgovornosti se sicer razlikujeta, vendar je obema skupno to, da v nobenem primeru, ne gre za kolektivno odgovornost vseh članov za ravnanje enega izmed njih. Pravna oseba je samostojen pravni subjekt in sodišče izreče kazensko sankcijo neposredno njej in ne njenim članom. S tem pa ni izključena

⁴⁶ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 372, 2003).

⁴⁷ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 372, 2003).

⁴⁸ Krešo Puharič, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, Pravna praksa* (št. 5-6/2000, str. 50-51, 2000).

⁴⁹ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 372-374, 2003).

individualna kazenska odgovornost fizičnih oseb, ki so sodelovale pri izvršitvi kaznivega dejanja.⁵⁰

Razmišljanja o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja so bila pravzaprav iskanje možnosti, kako naj bi se storilca kaznivega dejanja deloma razrešilo odgovornosti za kaznivo dejanje, ki ga je storil v imenu, na račun ali v korist pravne osebe. Tako sta se oblikovali dve skupini teoretikov, ena, ki je trdila, da je pravna oseba lahko subjekt odgovornosti in druga, ki pravnim osebam te sposobnosti ni priznavala. Teoretiki iz druge skupine so trdili, da pravna oseba ne more biti storilec kaznivega dejanja, kar izhaja tudi iz načela *societas delinquere non potest*. Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja tega načela ne odpravlja, saj je jasno, da pravna oseba ne stori dejanj, ki so določena kot kazniva dejanja, vendar je možno, da pravna oseba prispeva k takšnim dejanjem in je zanje tudi odgovorna.⁵¹

Vsi stojijo na stališču, da je potrebno sankcionirati tako fizično kot tudi pravno osebo, nasprotujejo pa si v tem, ali naj bodo tudi pravne osebe kaznovane za kazniva dejanja. Za pravno osebo namreč, ne morejo veljati vse kazni, ki se uporabljajo zoper fizično osebo kot storilca. To pa še ne pomeni, da ni možno tudi za pravno osebo predpisati ustrezne kazni in kazenske sankcije.⁵²

Eden od glavnih vzrokov za uvedbo odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja je vsekakor uskladitev slovenske kazenske zakonodaje z evropsko, čeprav tudi druge države Evropske unije niso dosledno uveljavile tega instituta. Vzroke pa je potrebno iskati tudi v dejstvu, da so se v družbenem življenju pojavljale zahteve po kazenskih ukrepih zaradi nemoči pri obvladovanju kaznivih dejanj storjenih na področju gospodarskega in finančnega poslovanja.⁵³ S tem zakonom se zagotavlja enak položaj vseh pravnih oseb pred zakonom obenem pa se varuje oblast države proti pravnim osebam.⁵⁴

Pravna oseba je odgovorna za kaznivo dejanje poleg storilca (akcesorna odgovornost) in to na temelju svojega prispevka k dejanju (storitvi ali opustitvi) fizične osebe. Kriminalna dejavnost pravne osebe, je delno ločena od ravnanja storilca kaznivega dejanja. Vendar, ne gre za popolno ločitev, temveč za optimalno ločitev. Prispevek pravne osebe h kaznivemu dejanju je v tem, da je storilec deloval v imenu, na račun ali v korist pravne osebe in tudi v tem, da je pravna oseba prispevala k temu, na način, ki ga predvideva zakon.

Nasprotniki sprejetja ZOPOKD se z navedenim ne strinjajo. Mednje sodi tudi profesor dr. Ljubo Bavcon, ki izhaja iz teorije, da je treba ločevati med pojmom kazenske odgovornosti in kaznivosti. Kazenska odgovornost je skupen, višji pojem, ki

⁵⁰ Vid Jakulin, *Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja v Sloveniji*, Zbornik PF sveučilišta u Rijeci (21/2000, str. 725-740, 2000).

⁵¹ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 18-21, 2000).

⁵² Ivan Bele, *Zakaj odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja*, *Pravna praksa* (št. 36/99, str. 6-7, 1999).

⁵³ Božidar Merc, *Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja*, *Vprašanja in pomisleki ob zakonskem predlogu*, *Pravna praksa* (št. 10/94, str. 8-9, 1994).

⁵⁴ Ivan Bele, *Zakaj odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja*, *Pravna praksa* (št. 36/99, str. 6-7, 1999).

zajema tako prištevnost kot tudi krivdo. Takšnega subjektivnega odnosa do kaznivega dejanja, pa pravna oseba, že po svoji naravi ne more imeti. Zato lahko po njegovem mnenju govorimo, le o kaznivosti, ne pa o kazenski odgovornosti pravnih oseb.⁵⁵

Slednji je tudi eden od glavnih argumentov nasprotnikov uvedbe tega instituta v slovenski kazenski zakonodaji. Sicer pa sta največji oviri, za obstoj instituta odgovornosti pravnih oseb na področju kazenskega prava, prevladujoči načeli *nullum crimen nulla poena sine culpa* in že omenjeno načelo *societas delinquere non potest*.⁵⁶ Prvo načelo pomeni, da ni kazni in niti kaznivega dejanja brez krivde. Če potemtakem pravna oseba ni sposobna biti kriva, ne more biti niti kazensko odgovorna. Drugo načelo pa izhaja že iz časov rimskega prava, in po njem se je štelo, da pravne osebe ne morejo biti storilci kaznivega dejanja.

3.3 Razmerje med KZ in ZOPOKZ

Da bi lahko razumeli razmerje med Kazenskim zakonikom in Zakonom o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, moramo najprej razložiti razliko med zakonikom in zakonom.

Zakonik ali kodeks je posebna vrsta zakona, ki v celoti, na enak način in sistematično ureja družbena razmerja, na določenem, širšem področju družbenega življenja. Kodificirati je potrebno tista področja, ki veljajo za pomembnejša in so dovolj stabilna. Prednost zakonika je, da uvaja enoten sistem, olajšuje preglednost pravnih predpisov, ki bi bili sicer zajeti v več zakonih in povečuje raven pravne varnosti.⁵⁷ Gre torej, za obširen zakon, ki celovito in sistematično ureja kakšno pomembno področje družbenega življenja, kamor vsekakor spada tudi kazenskopravno področje. Ime zakonik samo poudarja pomembnost tega zakona, nič pa ne spreminja glede položaja tega zakona v hierarhiji zakonov. Kazenski zakonik, ni formalno zakon nad zakoni in niti ustavno sodišče nima pooblastila za presojo skladnosti kakšnega drugega zakona s kazenskim zakonikom.⁵⁸

Zakon je splošni pravni akt, ki v pravni državi ureja pravice in dolžnosti pravnih subjektov, kolikor te niso urejene že v ustavi. Oblikovno in vsebinsko je podrejen ustavi, a hkrati nadrejen vsem drugim pravnim aktom v državi.⁵⁹

⁵⁵ Ljubo Bavcon in Alenka Šelih, *Kazensko pravo, Splošni del* (Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list, 1996).

⁵⁶ Nataša Oven, *Odgovornost pravnih oseb za dejanja organiziranega kriminala, Podjetje in delo* (6-7/1998/XXIV, str. 940-951, 1998).

⁵⁷ *Pravo, Leksikon Cankarjeve založbe*, Druga razširjena in spremenjena izdaja (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 420-421, 2003).

⁵⁸ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja*. (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 115-116, 2003).

⁵⁹ *Pravo, Leksikon Cankarjeve založbe*, Druga razširjena in spremenjena izdaja (Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 420, 2003).

ZOPOKD se upravičeno imenuje kazenski zakon, vendar po svojem razmerju do kazenskega zakonika, ne spada med tako imenovane stranske kazenske zakone. Za **stranske kazenske zakone** je značilno, da ob urejanju določenega pravnega področja, vsebujejo tudi posamezne kazenskopravne določbe.⁶⁰ Včasih je stranska kazenska zakonodaja potrebna, četudi ni najbolj zaželena. Stranski kazenski zakon spremeni ali dopolne kazenski zakonik ali pa vnese novo kazenskopravno določbo, v nobenem primeru pa ne sme spreminjati, ne kaznivih dejanj, ne kazni, ki jih že določa kazenski zakonik.⁶¹

Razmerje stranskih kazenskih zakonov do kazenskega zakonika je opredeljeno v 6. členu kazenskega zakonika. Slednji določa, da veljajo določbe splošnega dela zakonika za vse kazenskopravne določbe v zakonih Republike Slovenije. S tem je izraženo, da gre za povezovanje splošnega dela kazenskega zakonika, z zakoni, ki tega dela nimajo.⁶² Ta določba pa za ZOPOKD ne pride v poštev, saj ima tudi sam svoj splošni del. Zanj bi prišla bolj v poštev označba **posebni kazenski zakon**, saj ne določa samostojno celovite kazenskopravne vsebine, ampak samo konkretizira določbe kazenskega zakonika glede odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, zato vsebinsko gledano, nima narave paralelnega, temveč dopolnilnega kazenskega zakona. Njegova dopolnilna narava se kaže tudi v posameznih določbah. Na primer v 21. členu, po katerem lahko nastanejo za pravno osebo pravne posledice tudi, če ji je bila izrečena denarna kazen. To pomeni, da ne pridejo v poštev tiste omejitve, ki po kazenskem zakoniku veljajo za fizične osebe. Naj omenim še 23. člen, ki določa subsidiarno uporabo določb splošnega dela kazenskega zakonika, kolikor ni z ZOPOKD drugače določeno. Upoštevati je potrebno, da se splošni del KZ ne more uporabiti za nobeno od vprašanj, za katera KZ v 33. členu določa, da morajo biti urejena s posebnim zakonom. Vendar ZOPOKD ni natančno navedel, katere določbe splošnega dela KZ ne morejo veljati za pravne osebe.⁶³

3.4 Krajevna in časovna veljavnost ZOPOKD

3.4.1 Krajevna veljavnost

Da bi lahko razumeli krajevno veljavnost ZOPOKD, si moramo najprej pogledati krajevno veljavnost KZ. Kazenski zakoni, vključno s kazenskim zakonikom, imajo povsem enako krajevno veljavnost kot vsi drugi zakoni v državi. Obvezno veljajo

⁶⁰ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 16, 2000).

⁶¹ Primerjaj Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan, Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 118, 2003).

⁶² Primerjaj Ivan Bele, *Kazenski zakonik RS s komentarjem, Posebni del*. (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 52-53, 2002).

⁶³ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 16 in 59-61, 2000).

znotraj Republike Slovenije. To ostane v veljavi tudi, ko se kazenski zakon Republike Slovenije uporabi za kazniva dejanja, storjena v tujini.⁶⁴

Glede krajevne veljavnosti zakona se uporablja več načel, ki so v KZ uveljavljena v določbah od 120. do 125. člena.

Teritorialno načelo

Kot prvo naj omenim **teritorialno načelo**. Le to je določeno v 1. odstavku 120. člena KZ RS, ki določa, da KZ RS velja za vsakogar, kdor stori kaznivo dejanje na ozemlju Republike Slovenije. To je načelo je primarno, kar pomeni, da velja KZ za dejanja, izvršena v Sloveniji, ne glede na to, ali je bil storilec za to dejanje že obsojen v tujini, ali če v tujini teče kazenski postopek in celo, če je storilec v tujini že prestal kazen. Vendar gre tu le za fakultativno primarnost, saj se lahko storilec preganja le z dovoljenjem ministra za pravosodje. Omilitev tega načela pa je tudi v tem, da se kazen, ki jo je storilec prestal v tujini, všteva v kazen izrečeno v RS.

Realno načelo

Kot drugo naj omenim **realno načelo**. To načelo imenujemo tudi zaščitno ali varstveno načelo in pomeni, da država podredi svoji represivni oblasti nekatera točno določena kazniva dejanja, zaradi njihove posebne nevarnosti in glede katerih ni mogoče pričakovati, da jih bodo v tujih državah sploh ali dovolj intenzivno preganjali. Tudi to načelo je primarno in izključuje uporabo pravila »*ne bis in idem*«.

Aktivno personalno načelo

Nadalje poznamo **aktivno personalitetno načelo**, ki pomeni, da velja naš kazenski zakonik, če slovenski državljani izvrši kaznivo dejanje zunaj slovenskega ozemlja, pa ne gre za kazniva dejanja, naštetá v 121. členu KZ. To načelo je uveljavljeno zato, ker našega državljaná ni dovoljeno izročiti tuji državi, da bi mu tam sodili za kaznivo dejanje, ki ga je tam izvršil, hkrati pa ni dopustno, da bi se izognil kazenskemu pregonu za kaznivo dejanje storjeno v tujini tako, da bi se zatekel v našo državo.

⁶⁴ Ivan Bele, *Kazenski zakonik RS s komentarjem, Posebni del* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 637-644, 2002).

Pasivno personalno načelo

Poznamo tudi **pasivno personalitetno načelo**, po katerem se uveljavi slovenski KZ glede tujega državljana, ki je v tujini storil kaznivo dejanje proti slovenskemu državljanu ali proti naši državi, če se ga zaloti v Sloveniji ali ga naši državi izročijo.

Univerzalno načelo

Zadnje od načel je **univerzalno načelo**. Po tem načelu naš KZ velja in se uporabi zoper tujega državljana, ki je v tujini izvršil kaznivo dejanje zoper tujega državljana ali zoper tujo državo, zalotili pa so ga pri nas.⁶⁵

Kadar se KZ glede veljavnosti sklicuje na osebnost državljana ali na tujca, so s tem mišljene samo fizične osebe. Tudi, ko je določeno, da KZ velja za vsakogar, se lahko to nanaša samo na fizične osebe, saj ZOPOKD, ki določa odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja, sam določa tudi svojo krajevno veljavnost.⁶⁶

3.4.2 Krajevna veljavnost po ZOPOKD

Krajevno veljavnost **ZOPOKD** določa 3. člen. V prvem odstavku je določeno, da so »domače in tuje pravne osebe odgovorne za kazniva dejanja, storjena na ozemlju Republike Slovenije«. S tem je uveljavljeno **teritorialno načelo**, kot ga določa tudi Kazenski zakonik in je potrjena kot primarna, krajevna veljavnost, kot velja za vse druge kazenske zakone. Navedba ozemlje Republike Slovenije ima enak pomen kot v KZ in zajema kopno ozemlje, teritorialno morje in vodne površine znotraj meja RS in zračni prostor nad njimi. Prav tako se uporabijo določbe o krajevni veljavnosti iz KZ RS, za kazniva dejanja, storjena na domači ladji ali letalu.

Ta zakon ne predvideva, da bi se lahko uporabljal na podlagi **realnega načela**, po katerem je za nekatera kazniva dejanja, izrecno naštetá v kazenskem zakoniku, odgovoren vsakdo, ki dejanje stori v tujini. Tu ne pride v poštev možnost, da bi se realno načelo uveljavilo za pravne osebe s subsidiarno uporabo kazenskega zakonika.

Po drugem odstavku 3. člena se lahko zakon uporabi tudi zoper »domače in tuje pravne osebe, za kaznivo dejanje storjeno v tujini, če ima pravna oseba na ozemlju RS svoj sedež ali na njem opravlja svojo dejavnost, kaznivo dejanje pa je bilo storjeno proti RS, njenemu državljanu ali domači pravni osebi«. V tem primeru se krajevna veljavnost ravna po **pasivnem personalnem načelu**, s sočasnim upoštevanjem omejitev iz aktivnega personalnega načela, saj so lahko poleg domačih pravnih oseb, za kaznivo dejanje storjeno v tujini, odgovorne le tiste tuje pravne osebe, ki imajo na ozemlju RS

⁶⁵ Več o načelih beri Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 126-134, 2003).

⁶⁶ Ivan Bele, *Kazenski zakonik RS s komentarjem, Posebni del* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 637-644, 2002).

svoj sedež ali pa na njem opravljajo svojo dejavnost. Dodatna omejitev pa je v tem, da mora biti kaznivo dejanje storjeno proti RS, njenemu državljanu ali domači pravni osebi.

V 3. in zadnjem odstavku 3. člena, je določena veljava **aktivnega personalnega načela**, za tiste primere storitve kaznivega dejanja v tujini, ki imajo tudi značilnosti univerzalnega načela, da je namreč razen domače pravne osebe, ki je odgovorna za kaznivo dejanje, vse drugo ekstrateritorialno. To pomeni, da je bilo kaznivo dejanje storjeno v tujini in proti tuji državi, tujemu državljanu ali tuji pravni osebi. Domača pravna oseba se s storitvijo kaznivega dejanja v tujini, ne izogne domači jurisdikciji, vendar sodišče ne sme izreči hujše kazni od tiste, ki je predpisana z zakonom države, v kateri je bilo kaznivo dejanje storjeno.⁶⁷

3.4.3 Časovna veljavnost

Vsak zakon sam določa začetek svoje veljavnosti. Navadno je taka določba zadnja določba zakona. Praviloma začne zakon veljati petnajsti dan po njegovi objavi v Uradnem listu, lahko pa je ta rok tudi krajši ali daljši. Za zakone, ki so pomembnejši se po navadi določi daljši rok, to pa zato, da bi se lahko širša javnost seznanila z novostmi v zakonu in s samim zakonom. Med take očitno spada tudi Kazenski zakonik saj njegov 396. člen določa, da začne zakonik veljati 1. januarja 1995, objavljen pa je bil 13. oktobra 1994. Enako določbo najdemo tudi v Zakonu o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, saj le ta v 44. členu določa, da začne zakon veljati devetdeseti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

⁶⁷ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 21-26, 2000).

4 NAČELA ZAKONA

Načela, ki so uveljavljena v sodobnem kazenskem pravu, so izraz filozofskih in idejnopolitičnih izhodišč, ki so temelj celotne ureditve demokratičnih pravnih držav. Iz njih izhaja kriminalitetna politika države. Kazenska zakonodaja pa pomeni podrobnejšo izvedbo teh izhodišč in kriminalitetne politike.

Kot je že navedeno, ima ZOPOKD naravo dopolnilnega zakona, saj ima sam svoj splošni del, le pooblastilo izhaja iz Kazenskega zakonika. Tako 23. člen ZOPOKD določa, da se za pravne osebe uporabljajo določbe splošnega dela KZ RS, kolikor ni z zakonom drugače določeno. Iz tega izhaja, da so tudi načela, na katerih temeljita oba zakona, enaka.

4.1 Načelo zakonitosti

Načelo zakonitosti je izrecno določeno že v sami Ustavi Republike Slovenije in sicer v 28. členu, v okviru poglavja o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Načelne ustavne določbe pa morajo biti ustrezno izpeljane v zakonih in seveda tudi v praksi. Zlasti so mišljene določbe, ki se nanašajo na definicijo kaznivega dejanja, njegovo določenost v zakonu, razmejitve z dejanji, ki niso kazniva, pa tudi določbe, ki so v zvezi z izbiro in odmero kazenskih sankcij.⁶⁸

Načelo zakonitosti, je v kazenskem pravu postalo znano tudi pod latinskim izrazom »*nullum crimen, nulla poena sine lege praevia*«, kar pomeni, da ni kaznivega dejanja in ni kazni brez zakona. Povezano pa je tudi z načelom pravne varnosti, ki pomeni varnost ljudi pred samovoljnimi in nezakonitimi posegi državnih organov v njihov pravni položaj. Gre za jasnost in natančnost opredelitve med kaznivimi in nekaznivimi dejanji, tako da ima vsakdo možnost vedeti, kaj sme in česa ne sme.

Načelo zakonitosti se je v kazenskem pravu razvilo zato, da bi z zakonom določili in omejili pravice državnih organov, v razmerju do državljanov in da bi se vzpostavilo ravnotežje med pravicami države in njenih organov in med pravicami in svoboščinami subjektov, na katere se razteza oblast države.

V 7. členu Kazenskega zakonika RS so navedeni temeljni elementi splošnega pojma kaznivega dejanja, ki so odraz načela, da gre za kazniva dejanja le takrat, ko dejanje predstavlja voljno ravnanje in je takšno dejanje določeno v zakonu, če je protipravno in če je zanj podana storilčeva kazenska odgovornost.

V ZOPOKD so našteje kazni za posamezna kazniva dejanja in zlasti pri denarni kazni je podan širok razpon od 500.000,00 pa do 150.000.000,00 tolarjev.⁶⁹ S tem so dane široke možnosti za uveljavitev načela individualizacije kazenskih sankcij. Iz tega

⁶⁸ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 138-141, 2003).

⁶⁹ Mitja Deisinger, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 52-53, 2000).

izhaja, da obstaja velik interes, da ravnanje pravne osebe postane podlaga za uveljavljanje njene odgovornosti za kazniva dejanja.

Tudi v ZOPOKD je uveljavljeno načelo zakonitosti. V drugem odstavku 1. člena je določeno, da mora biti z zakonom določeno, za katero kaznivo dejanje lahko pravna oseba odgovarja, hkrati pa mora biti tudi zanjo posebej predpisana kazenska sankcija. Zakon natančno našteva kazniva dejanja, na podlagi katerih, je mogoče akcesorno uveljaviti tudi odgovornost pravne osebe za kaznivo dejanje. Vendar se težave pojavljajo zlasti v praksi, v primeru, ko se ugotavlja samo odgovornost, ne pa tudi dejanje pravne osebe, saj zadostuje že ugotovitev, da poleg storilca, ki je krivdno odgovoren, odgovarja tudi pravna oseba po ZOPOKD. To pa vodi k čisti objektivni odgovornosti, ki ni v ničemer subjektivizirana. V nasprotju s tem ZOPOKD v svojem 4. členu določa temelje za odgovornost pravne osebe za kaznivo dejanje:

»Za kaznivo dejanje, ki ga je storilec storil v imenu, na račun ali v korist pravne osebe, je ta odgovorna:

- 1. če pomeni storjeno kaznivo dejanje izvršitev protipravnega sklepa, naloga ali odobritve njenih vodstvenih ali nadzornih organov;*
- 2. če so njeni vodstveni ali nadzorni organi vplivali na storilca ali mu omogočili, da je storil kaznivo dejanje;*
- 3. če razpolaga s protipravno pridobljeno premoženjsko koristjo ali uporablja predmete, nastale s kaznivim dejanjem;*
- 4. če so njeni vodstveni ali nadzorni organi opustili dolžno nadzorstvo nad zakonitostjo ravnanja njim podrejenih delavcev.«*

ZOPOKD v 24. členu določa, da lahko pravne osebe odgovarjajo za kazniva dejanja iz posebnega dela kazenskega zakonika in za druga kazniva dejanja, če ta zakon tako določa.

V 25. členu pa taksativno našteva kazniva dejanja, ki so vsebovana v posebnem delu Kazenskega zakonika RS in za katera lahko odgovarjajo pravne osebe. S tem je zadoščeno načelu zakonitosti in določenosti kaznivih dejanj v zakonu. Ta kazniva dejanja so:

1. iz 16. poglavja: kazniva dejanja kršitve enakopravnosti (141. člen); nedovoljene objave zasebnih pisanj (151. člen); neupravičene izdaje poklicne skrivnosti (153. člen); zlorabe osebnih podatkov (154. člen); kršitev avtorske pravice (158. člen); neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela (159. člen) in kršitve pravic izvajalcev (160. člen);
2. iz 17. poglavja za kaznivo dejanje kršitve proste odločitve volivcev (162. člen);
3. iz 19. poglavja za kazniva dejanja zvodništva (185. člen); posredovanja pri prostituciji (186. člen); prikazovanja in izdelave pornografskega gradiva (187. člen);

4. iz 20. poglavja za kazniva dejanja prenašanja nalezljivih bolezni (188. člen); nedovoljene presaditve delov človeškega telesa (191. člen); malomarnega opravljanja lekarnarske dejavnosti (192. člen); proizvodnje in prometa škodljivih sredstev za zdravljenje (193. člen); proizvodnje in prometa zdravstveno oporečnih živil in drugih izdelkov (194. člen); nevestnega pregledovanja mesa za prehrano (195. člen); neupravičene proizvodnje in prometa z mamilami (196. člen);
5. iz 22. poglavja za kazniva dejanja kršitve temeljnih pravic delavcev (205. člen); kršitve pravic pri zaposlovanju ali brezposelnosti (206. člen); kršitve pravic do sodelovanja pri upravljanju in kršitve sindikalnih pravic (207. člen); ogrožanja varnosti pri delu (208. členu); kršitve pravic iz socialnega zavarovanja (209. člen);
6. iz 23. poglavja za kazniva dejanja zatajitve (215. člen); odvzema motornega vozila (216. člen); goljufije (217. člen); izsiljevanja (218. člen); oderuštva (219. člen); zlorabe zaupanja (220. člen); prikrievanja (221. člen); nedovoljenega izvoza ali uvoza stvari, ki so posebnega kulturnega ali zgodovinskega pomena ali naravne znamenitosti (222. člen); poškodovanja ali uničenja stvari, ki so posebnega kulturnega ali zgodovinskega pomena ali naravne znamenitosti (223. člen); poškodovanja tuje stvari (224. člen); neupravičenega vstopa v zaščiteno računalniško bazo podatkov (225. člen); požiga (226. člen); poškodovanja stanovanjskih in poslovnih stavb in prostorov (227. člen); nezakonite vselitve (228. člen); oškodovanja tujih pravic (229. člen);
7. iz 24. poglavja za kazniva dejanja ustvarjanja monopolnega položaja (231. člen); lažnega stečaja (232. člen); povzročitve stečaja z nevestnim gospodarjenjem (233. člen); oškodovanja upnikov (234. člen); poslovne goljufije (234. a člen); organiziranja denarnih verig in nedovoljenih iger na srečo (234. b člen); preslepitve pri pridobitvi posojila ali ugodnosti (235. člen); preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji (236. člen); preslepitve kupcev (237. člen); neupravičene uporabe tuje firme, vzorca ali modela (238. člen); neupravičene uporabe tujega izuma (239. člen); ponareditve ali uničenja poslovnih listin (240. člen); izdaje in neupravičene pridobitve poslovne tajnosti (241. člen); vdora v računalniški sistem (242. člen); zlorabe notranje informacije (243. člen); zlorabe položaja ali pravic (244. člen); neupravičenega sprejemanja daril (247. člen); neupravičenega dajanja daril (248. člen); ponarejanja denarja (249. člen); ponarejanja in uporabe ponarejenih vrednotnic ali vrednostnih papirjev (250. člen); izdelave, pridobitve in odtujitve pripomočkov za ponarejanje (251. člen); pranja denarja (250. člen); izdaje nekritega čeka in zlorabe bančne ali kreditne kartice (253. člen); davčne zatajitve (254. člen); tihotapstva (255. člen);
8. iz 26. poglavja za kaznivi dejanji dajanja podkupnine (268. člen) in nezakonitega posredovanja (269. člen);
9. iz 28. poglavja za kaznivi dejanji preprečitve vrnitve na delo (292. člen) in kršitve prepovedi opravljanja poklica (293. člen);

10. iz 29. poglavja za kazniva dejanja hudodelskega združevanja (297. člen); dogovora za kaznivo dejanje (298. člen); nedovoljene proizvodnje in prometa orožja ali razstrelnih snovi (310. člen);
11. iz 30. poglavja za kazniva dejanja povzročitve nevarnosti pri gradbeni dejavnosti (318. člen); povzročitve nevarnosti z jedrskimi snovmi (319. člen); prevažanja ali prenašanja razstreliva ali nevarnih snovi proti predpisom (321. člen);
12. iz 31. poglavja za kaznivi dejanji ogrožanja javnega prometa z nevarnim dejanjem ali sredstvom (327. člen) in opustitve nadzorstva v javnem prometu (328. člen);
13. iz 32. poglavja za kazniva dejanja obremenjevanja in uničenja okolja in prostora (333. člen); razvrednotenja okolja z motornim vozilom (334. člen); vnašanja nevarnih snovi v državo (335. člen); protipravnega odlaganja nevarnih snovi (336. člen); onesnaženja pitne vode (337. člen); onesnaženja živil ali krme (338. člen); protipravnega zavzetja nepremičnine (339. člen); uničenja nasadov s škodljivo snovjo (340. člen); uničevanja gozdov (341. člen); mučenja živali (342. člen); nezakonitega lova (343. člen); nezakonitega ribolova (344. člen); prenašanja kužnih bolezni pri živalih in rastlinah (345. člen); izdelovanja škodljivih zdravil za zdravljenje živali (346. člen); nevestne veterinarske pomoči (347. člen);
14. iz 35. poglavja za kaznivo dejanje spravljanja v suženjsko razmerje (387. člen).

4.2 Načelo subjektivne ali krivdne odgovornosti

Načelo subjektivne ali krivdne odgovornosti pomeni, da povzročitev prepovedane in škodljive posledice še ni dovolj, da bi se lahko izrekla kazen zoper storilca. Kazen se lahko izreče samo, če se dokaže, da je obtoženec zares storilec dejanja, za katerega je obtožen in samo če je ugotovljeno, da je tudi kazensko odgovoren. Kazenska odgovornost storilca pomeni, da se je storilec v tistem trenutku, ko je storil kaznivo dejanje zavedal, da dela nekaj, česar ne bi smel. Ta subjektiven odnos do storjenega kaznivega dejanja in do povzročene posledice imenujemo krivda. Krivdo je potrebno ugotavljati v vsakem posameznem primeru in se je ne sme predpostavljati. Če krivda ni dokazana, storilca ni mogoče razglasiti za krivega.⁷⁰

Kot vidimo, kazenska odgovornost temelji na krivdi, na subjektivnem odnosu do storjenega kaznivega dejanja, zato to načelo imenujemo načelo subjektivne ali krivdne odgovornosti.

Kot nasprotje načelu subjektivne odgovornosti poznamo načelo objektivne odgovornosti, o katerem je že bilo govora v drugem poglavju. Objektivna odgovornost je po svoji vsebini odgovornost za povzročeno škodo, ne glede na to ali je imel storilec kakšen subjektivni odnos do svojega dejanja in njegove posledice. Zadostuje, da je s

⁷⁰ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 144-147, 2003).

svojim ravnanjem povzročil prepovedano posledico, zato pravimo, da je objektivna odgovornost, odgovornost ne glede na krivdo.

Nekoliko sporno je vprašanje o kazenski odgovornosti pravnih oseb. Že KZ določa kaznivost pravnih oseb za kazniva dejanja, podrobnejšo opredelitev pa nalaga posebnemu zakonu. Glede na to, da je treba razlikovati med pojmom kaznivost in kazenska odgovornost, ni sporno, da obstaja potreba po kaznivosti pravnih oseb. Medtem ko ostaja odprto vprašanje, ali je za pravne osebe mogoče uveljavljati pojem kazenske odgovornosti. Kazenska odgovornost zajema tako sposobnost za krivdo kot tudi samo krivdo. Takšnega subjektivnega odnosa do pravne norme in do kaznivega dejanja, ki ga ima fizična oseba, pa pravna oseba ne more imeti. Zato so nekateri mnenja, da je lahko kazenska odgovornost samo individualna. To pomeni, da se presoja za vsakega storilca oziroma udeleženca posebej.⁷¹

Ne glede na to, se tudi pravnim osebam priznava kazenskopravna deliktna sposobnost kot posebna vrsta pravne sposobnosti, kar pomeni, da se lahko tudi zoper pravne osebe uporabijo določbe kazenskega prava o kaznivih dejanjih in kaznih. To odstopa od prej omenjenega načela *societas delinquere non potest*, ne pomeni pa njegovega zanikanja, saj je za kaznivo dejanje poleg samega storilca, odgovorna tudi pravna oseba. Iz tega je razvidno, da je storilec kaznivega dejanja še vedno fizična oseba. Prispevek pravne osebe k storitvi kaznivega dejanja, mora imeti svoj izvor v storitvah ali opustitvah, v okviru vodstvene ali nadzorstvene dejavnosti, kar pomeni, da je povezan s formalnim in neformalnim opredeljevanjem njenih odločilnih organov. Subjektiviziranost prispevka pravne osebe k storitvi kaznivega dejanja je podobna institutu krivde, ki ga srečamo pri kazenski odgovornosti fizičnih oseb za kazniva dejanja.⁷²

Pravna oseba ni le objektivno odgovorna za kazniva dejanja. Čeprav njena odgovornost ne more temeljiti na istih subjektivnih sestavinah kot pri storilcih (fizičnih osebah) kaznivih dejanj, je do neke mere vidna subjektiviziranost.⁷³ Glede subjektivizacije oseb, je ZOPOKD blizu organski teoriji o realnosti pravnih oseb kot socialnih organizmov, ki so sposobni hoteti in delati. Zakon izhaja iz tega, da če pravni osebi priznavamo sposobnost biti subjekt pravic in obveznosti, potem ji tudi ni mogoče odrekati, da hkrati postane subjekt za kršitev pravnih in s tem tudi kazensko pravnih norm. Več pravnih strokovnjakov je opozarjalo na nevarnost, da bi se odgovornost pravnih oseb sprevrgla v povsem objektivno in kolektivno odgovornost. Sodišču naj bi ostajala možnost, da posega v razreševanje temeljnih nasprotij med načeloma subjektivne in objektivne odgovornosti in tako samo postane kreator prava, v skladu z občutkom za pravičnost in pravilno presojo.⁷⁴

⁷¹ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan, Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 144-147, 2003).

⁷² Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 10-15, 2000).

⁷³ *Predlog ZOPOKD*. Poročevalec Državnega zbora, – prva obravnava (letnik XX. 1994, št. 8/94. str. 62, 67-72).

⁷⁴ Andrej Ferlinc, *Kazenska odgovornost pravnih oseb v razmerju do nekaterih temeljnih načel kazenskega prava*, Priloga *Pravna Praksa*, (št. 9/2000).

4.3 Načelo individualizacije kazenskih sankcij

Načelo individualizacije kazenskih sankcij pomeni, prilagoditev kazenske sankcije, nevarnosti konkretnega kaznivega dejanja in osebnosti storilca tako, da so doseženi nameni kazenskih sankcij. To načelo KZ izrecno ne omenja, je pa razvidno iz mnogih določb, zlasti ga je prepoznati v določbah o odmeri kazni, o pogojni obsodbi in sodnem opominu, o varnostnih ukrepih in o namenu vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike. Individualizacija kazenskih sankcij naj bi zagotavljala pravičnost in smotrnost izrekanja kazenskih sankcij v vsakem konkretnem primeru. To omogoča z zakonom določen razpon pri določanju kazni.⁷⁵

ZOPOKD določa kazni, ki jih lahko sodišče izreče v primeru kazenske odgovornosti pravnih oseb. Sankcije za kazniva dejanja pravnih oseb so: denarna kazen, odvzem premoženja in prenehanje pravne osebe. Razpon denarne kazni je relativno velik, kar povsem ustreza načelu individualizacije. Sodišče pri izreku kazni, upošteva prispevek pravne osebe k storitvi kaznivega dejanja in njeno ekonomsko moč. Obstaja pa nevarnost, da bo kazen prizadela le upravljalški krog ali še širši krog ljudi, ki sestavljajo pravno osebo, ne pa samih lastnikov oziroma družbenikov, v skladu z zakonom o gospodarskih družbah.

4.4 Načelo legitimnosti in omejenosti represije

To načelo pomeni, zahtevo po moralni in etični upravičenosti vsakega represivnega posega v človekove svoboščine in pravice, na zakonodajni in praktični ravni. Vprašanje legitimnosti, je vprašanje o moralni in etični upravičenosti neke vladavine, političnega sistema, nekega ukrepa ali postopka na področju represije. V Ustavi RS načelo legitimnosti ni nikjer izrecno navedeno, je pa razvidno iz mnogih določb. Zlasti so mišljene določbe, ki opredeljujejo Republiko Slovenijo kot demokratično pravno državo, ki temelji na spoštovanju in varstvu človekovih pravic, določbe o neodvisnosti sodstva in določbe, ki zagotavljajo celovit mehanizem institucij za varstvo ustavnosti in zakonitosti in človekovih pravic.⁷⁶

Načelo legitimnosti v prvi vrsti obvezuje zakonodajni organ. Le ta mora za vsako prepoved ali zapoved v kazenskem zakoniku presoditi, ali prepoved oziroma zapoved ne pomeni kršitve človekovih pravic in svoboščin. Če to pomeni, pa mora ugotoviti, kdaj je takšen ukrep nujen. Načelo legitimnosti obvezuje tudi vse organe državne represije, saj je pripor dopusten samo, če je legitimen, zakonit in nujen.

⁷⁵ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja*. (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 147-150, 2003).

⁷⁶ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 136-138, 2003).

Smisel in pomen načela legitimnosti in omejenosti represije je v tem, da lahko država uporablja prisilo, le takrat in kolikor je to potrebno, zaradi varstva človeka in drugih temeljnih vrednot, kadar le tega ni mogoče zagotoviti brez prisile.⁷⁷

4.5 Načelo humanosti

V okviru načela humanosti gre za vprašanje, kako ravnajo pristojni organi z osumljencem, obdolžencem ali obtožencem kaznivega dejanja, kakšne sankcije se mu lahko izrečejo in kako ravnajo z njimi organi, pristojni za izvršitev kazenskih sankcij. Ravnanje z njimi, spada v kazensko procesno pravo, medtem ko se kazensko materialno pravo osredotoča na samo kazen.⁷⁸

Načelo humanosti, se zlasti osredotoča na same kazni in kazenske sankcije na sploh. Tu je opaziti postopen in počasen razvoj, od najbolj surovih, grozovitih in povračilnih kazni do tistih, ki jih poznamo danes. V večini civiliziranih držav, so izginile krute telesne kazni in tudi smrtna kazen je močno omejena. Danes se kazensko pravo omejuje na odvzem prostosti in na premoženjske kazni. Vendar je tudi prostostna kazen že omejena, saj le redke države še vedno poznajo dosmrten odvzem prostosti. Do teh sprememb ne prihaja samo zaradi humanosti, temveč k temu prispevajo tudi znanstvenoraziskovalna spoznanja o tem, kaj je in kaj ni učinkovito in smotno. Rezultat vseh teh sprememb pa so vsekakor bolj humane kazni od tistih, ki so jih poznali v preteklosti.⁷⁹

Ustava RS poudarja to načelo v več določbah. V določbi, ki izključuje smrtno kazen, v določbi, ki prepoveduje mučenje, v določbi, ki zagotavlja spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva v vseh pravnih postopkih in tudi med odvzemanjem prostosti in izvrševanjem kazni in v določbi, ki vsakemu priznava pravico do osebnega dostojanstva in varnosti.

Načelo humanosti pa se odraža tudi v kazenskem zakoniku, zlasti v tistih določbah, ki določajo vrsto in odmero kazni. Te določbe dajejo sodiščem možnost za humano kaznovalno politiko. V sodni praksi tako velja pravilo, da naj se vedno izreče milejša kazenska sankcija, če ni kakšnih posebnih razlogov ali okoliščin, ki narekujejo izrek strožje kazenske sankcije.

Kot posebnost pri postopku za odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja po ZOPOKD, je potrebno omeniti tudi načelo smotrnosti in načelo akcesornosti.

⁷⁷ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 138, 2003).

⁷⁸ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 141-144, 2003).

⁷⁹ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec, *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja*. (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 141-144, 2003).

4.6 Načelo smotrnosti

Načelo smotrnosti pomeni, da naj bi sodišče izbralo za storilca kaznivega dejanja tisto izmed možnih sankcij predvidenih v zakonu, ki daje največ upanja, da bo storilca kaznivega dejanja resocializirala, torej vrnila družbi.⁸⁰

Načelo smotrnosti ali oportunitetno načelo, kot ga še drugače imenujemo, je novost pri postopku po ZOPOKD (28. člen).

V zakonu o kazenskem postopku je predpisano načelo legalitete kazenskega pregona (20. člen ZKP), ki kot temeljno načelo velja tudi za pregon pravnih oseb. Državni tožilec je dolžan začeti kazenski pregon, če je podan utemeljen sum, da je storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, kolikor ZKP ne določa drugače.⁸¹

Nasprotje načelu legalitete je oportunitetno načelo (načelo smotrnosti kazenskega pregona), ki je v veliko večjem obsegu predpisano za pregon pravnih oseb za kazniva dejanja. Pregon pravnih oseb je bistveno bolj omejen kot pregon storilcev kaznivih dejanj.⁸²

ZOPOKD našteva situacije, v katerih so podani razlogi za odločitev, da se kazenski pregon zoper pravno osebo ne začne. Državni tožilec je z 28. členom ZOPOKD pooblaščen, da odloči, da zoper pravno osebo ne bo zahteval uvedbe kazenskega postopka, če okoliščine primera kažejo, da to ne bi bilo smotno, ker je bila udeležba pravne osebe pri storitvi kaznivega dejanja nepomembna, ali ker pravna oseba nima premoženja ali je to tako majhno, da ne bi zadoščalo niti za pokritje stroškov postopka, ali ker je bil zoper njo začet stečajni postopek ali ker je storilec kaznivega dejanja edini lastnik pravne osebe, zoper katero bi bilo potrebno uvesti postopek.

Včasih, se že na samem začetku, ob odločanju o uvedbi kazenskega pregona pokaže, da izvršitev kazni, ki je tudi glavni cilj uvedbe kazenskega pregona, ne bo mogoče doseči, ali da je udeležba pravne osebe pri storjenem kaznivem dejanju tako majhna, da kaznovanje ne bi imelo pravega smisla, ali da bi bil edini lastnik pravne osebe, ki je istočasno tudi storilec kaznivega dejanja, s kaznovanjem pravne osebe in s kaznovanjem storilca, dvakrat kaznovan za isto kaznivo dejanje.⁸³

Zakonodajalec je skušal, kar se da natančno naštetih okoliščine, v katerih lahko državni tožilec odloča po oportunitetnem načelu o uvedbi kazenskega postopka. Vendar je v življenju preveč različnih situacij in je vse možne situacije v zakonu težko predvideti.

⁸⁰ Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec. 2003. *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja* (Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 148-150, 2003).

⁸¹ *Zakon o kazenskem postopku*.

⁸² Vlado Balažic, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 73-74, 2000).

⁸³ Vlado Balažic, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 73, 2000).

Državni tožilec lahko odloča o uvedbi kazenskega pregona po oportunitetnem načelu, ne samo po 28. členu ZOPOKD, temveč tudi v primerih, v katerih po zakonu o kazenskem postopku, po oportunitetnem načelu odloča o kazenskem pregonu storilcev kaznivih dejanj (162. in 163. člen ZKP), pri čemer ZOPOKD v 42. členu določa smiselno uporabo zakona o kazenskem postopku tudi za postopek zoper pravne osebe, kolikor ni z ZOPOKD drugače določeno. Določbe ZKP se uporabljajo tudi, če postopek teče samo zoper pravno osebo.⁸⁴

Uvedba načela smotrnosti že v naslovu 28. člena ZOPOKD, je v bistvu soočenje z realno situacijo. Gre za rezultat individualnega pristopa, saj načelo individualnega obravnavanja vsakega posamičnega primera, seže tudi na področje uvedbe postopka o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja. Uvedba tega načela je odraz naprednih stališč na področju kazenske procesne zakonodaje. Nujna posledica uvedbe tega načela je tudi povečana in velika odgovornost državnih tožilcev za odločitve, ki jih sprejemajo v zvezi z uvedbo postopka.⁸⁵

4.7 Načelo akcesornosti

Tudi načelo akcesornosti, je posebnost v okviru postopka, ki se vodi zoper pravne osebe zaradi storjenega kaznivega dejanja.

Že kazenski zakonik določa, da poleg storilca, ki je storil kaznivo dejanje v imenu, na račun, ali v korist pravne osebe, za kaznivo dejanje odgovarja tudi pravna oseba. To pomeni, da je odgovornost pravne osebe lahko tudi akcesorna (pridružitvena).⁸⁶ V vseh primerih, ko je izključen obstoj kaznivega dejanja, čeprav je storilec izpolnil vse njegove zakonske znake, ne moreta biti odgovorna in ne kaznovana, niti storilec, niti pravna oseba. Ti primeri so po kazenskem zakoniku naslednji:

1. silobran (11. člen);
2. skrajna sila (12. člen);
3. sila in grožnja (13. člen) in
4. dejanje majhnega pomena (14. člen).⁸⁷

Akcesornost je omejena v tem smislu, da lahko ob obstoju kaznivega dejanja, pravna oseba odgovarja tudi v primeru, ko je kazenska odgovornost storilca izključena, bodisi zaradi zmote ali neprištevnosti (1. odstavek 5. člena ZOPOKD).

⁸⁴ Vlado Balažic, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 73-74 in 87-88, 2000).

⁸⁵ *Predlog ZOPOKD*, Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije (Letnik XXII. Št. 47/96).

⁸⁶ Petar Novoselec, Temeljne predpostavke za odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja, *Pravnik* (št. 6-8. str. 351-353, 2001).

⁸⁷ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 36-37, 2000).

Tudi kazenska odgovornost pravne osebe ne izključuje kazenske odgovornosti drugih oseb za storjeno kaznivo dejanje (2. odstavek 5. člena ZOPOKD). Odgovornost pravne osebe za kaznivo dejanje je le omejeno akcesorna v razmerju do storilčeve odgovornosti.⁸⁸ Za odgovornost pravnih oseb ni potrebno, da bi bil tudi storilec kazensko odgovoren. Zadošča, da je storilec s svojim dejanjem, v objektivnem smislu izpolnil znake kaznivega dejanja.

O popolni akcesornosti lahko govorimo, ko v pravni osebi razen storilca, ni nobenega drugega organa, ki bi ga lahko nadziral, zato krivda storilca za storjeno kaznivo dejanje, predstavlja obenem tudi prispevek h kaznivemu dejanju. Popolna akcesornost deluje tako, da pri izključeni kazenski odgovornosti storilca, tudi pravna oseba ne more biti odgovorna.

Odgovornost pravne osebe ima dvojni temelj:

- individualno določeni storilec mora v imenu, na račun ali v korist pravne osebe vsaj v objektivnem smislu storiti kaznivo dejanje, ki je kot tako določeno v kazenskem zakoniku in uvrščeno med kazniva dejanja, ki jih ZOPOKD taksativno našteva, pri čemer pa ni nujno, da je storilec tudi kazensko odgovoren in
- pravna oseba mora k storitvi kaznivega dejanja prispevati s svojim lastnim »krivdnim« ali subjektivnim ravnanjem.

V zvezi z načelom akcesornosti obstaja tudi stališče o omejeni ali limitirani akcesornosti. ZOPOKD določa v 1. odstavku 5. člena, da je pravna oseba odgovorna za kaznivo dejanje, čeprav storilec ni kazensko odgovoren za storjeno kaznivo dejanje, vendar mora vsaj v objektivnem smislu storiti kaznivo dejanje.⁸⁹

⁸⁸ *Predlog ZOPOKD*, Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije (Letnik XXII. Št. 47/96. str. 28).

⁸⁹ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 36-39, 2000).

5 VSEBINA ZOPOZK

Kot je bilo že predhodno omenjeno, je ZOPOKD upoštevan, kot posebni kazenski zakon, ki ima tudi sam svoj splošni del. V razmerju do Kazenskega zakonika je smatran kot dopolnilni kazenski zakon, saj samo konkretizira določbe kazenskega zakonika glede odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja. Napotitve iz 33. člena KZ so bile upoštevne tako, da je bila celotna ureditev posameznih vprašanj združena v enem samem zakonu, ki ima poleg materialnega tudi svoj procesni del.⁹⁰

Zakon zajema 44 členov, ki so sistematično razvrščeni v pet poglavij in si sledijo v naslednjem zaporedju:

- I. poglavje nosi naslov »Temeljne določbe« in vsebuje prve tri člene;
- II. poglavje nosi naslov »Splošni del«, obsega pa člene od 4 do 23;
- III. poglavje z naslovom »Posebni del« vsebuje od 24. člena do 26. člena;
- IV. poglavje z naslovom »Postopek«, ureja sam postopek ugotavljanja odgovornosti pravnih oseb, v členih 27 do 42 in
- V. poglavje z naslovom »Prehodni in končni določbi«, ki vsebuje zadnja dva člena zakona.

Na splošno rečeno, je zakon razdeljen na materialni del, ki vsebuje poglavja od I. do III. in na procesni del, ki vsebuje IV. poglavje. Da bi lahko razumeli navedeno delitev, bom predstavil vsebino tako materialnega kot tudi procesnega dela zakona in poskušal utemeljiti smornost takšne delitve.

5.1 Materialni del zakona

Materialni del zakona vsebuje poglavja od I. do IV. oziroma člene od 1 do 26, kar znaša skoraj dve tretjini celotnega zakona.

5.1.1 Temeljne določbe

V okviru temeljnih določb ni zaslediti splošnih opredelitev o uvedeni odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, ampak vsebujejo le temeljne normativne značilnosti zakona. Razlog je videti v tem, da je bilo o tem odločeno že s sprejetjem Kazenskega zakonika. Za ZOPOKD je pomemben, že večkrat omenjeni 33. člen KZ, ki je pod naslovom Kaznivost pravnih oseb za kazniva dejanja oziroma podnaslovom Odgovornost pravnih oseb določil:

⁹⁰ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 15, 2000).

- 1.) *Zakon določa odgovornost pravne osebe za kaznivo dejanje, ki ga je storilec izvršil v imenu, na račun ali v korist pravne osebe.*
- 2.) *Zakon določa kazni, opozorilne sankcije in varnostne ukrepe ter pravne posledice obsodbe za pravne osebe.*
- 3.) *V zakonu se določijo kazniva dejanja, za katera lahko odgovarja pravna oseba.*
- 4.) *Z zakonom se določijo posebne določbe o kazenskem postopku zoper pravno osebo.*

Omenjeni člen je bil torej izhodišče za sprejetje ZOPOKD, kar je razvidno tudi iz 1. člena slednjega, ki obenem uvaja akcesorno odgovornost pravne osebe. To pomeni, da je le ta odgovorna za kaznivo dejanje poleg storilca. Akcesorna odgovornost pa ni splošna, ampak mora zakon izrecno določiti, za katera kazniva dejanja velja ta oblika odgovornosti.

V okviru temeljnih določb so urejene še omejitve odgovornosti pravnih oseb in krajevna veljavnost zakona. Ker je bilo o slednji že veliko povedanega, se bom tu omejil le na omejitve odgovornosti pravnih oseb.

Omejitve odgovornosti pravnih oseb

Drugi člen ZOPOKD določa:

- 1.) *Republika Slovenija in lokalne samoupravne skupnosti kot pravne osebe ne odgovarjajo za kaznivo dejanje.*
- 2.) *Za pravne osebe, ki niso obsežene v prejšnjem odstavku, lahko zakon določi, da so za določeno kaznivo dejanje odgovorne vse ali pa samo nekatere vrste pravnih oseb.*

Predhodno je bilo že povedano, da niti ZOPOKD in niti KZ ne določata pojma pravna oseba in da je kot pravno osebo, ki je lahko odgovorna za kaznivo dejanje treba obravnavati vsako societetno tvorbo, ki ji pravo na kateremkoli področju priznava lastnost pravne osebe.

Po drugem členu zakona, pa se odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja ne more nanašati ne na državo, ne na lokalne samoupravne skupnosti. Država je zgodovinsko najstarejša pravna oseba, a kljub temu odgovornost države ni mogoče enačiti s konceptom odgovornosti, ki velja za vse druge pravne osebe. Kazniva dejanja, ki jih storijo predstavniki države, se smatrajo kot izključno njihova osebna dejanja in država zanje ni odgovorna, pa četudi bi jih storili v imenu, na račun ali v korist države. Po drugi strani, bi bilo nerealno pričakovati, da bi lahko država samo sebe pravično kaznovala. Kaznovanje držav ima svojo pravno upravičenost le, če je izvedeno v okviru mednarodne skupnosti.

Prav tako je potrebno iz odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, izvzeti lokalne samoupravne skupnosti, saj bi le te sicer izgubile svojo avtonomnost, ki jo imajo v razmerju do države.

Drugi odstavek določa, da obstajajo poleg splošnih kaznivih dejanj, ki veljajo za vse pravne osebe, tudi kazniva dejanja, ki veljajo le za ožji krog pravnih oseb. To pa pomeni, da zanje odgovarjajo le nekatere vrste pravnih oseb. Ta določba zagotavlja enakost pravnih oseb pred zakonom, pri čemer označba nekatere vrste pravnih oseb pomeni, da odgovornost za kaznivo dejanje ne more biti nikoli predpisana z navajanjem individualno določenih pravnih oseb. To zagotavlja, da so tudi v primeru, ko je za kaznivo dejanje odgovoren ožji krog pravnih oseb, le te enakopravne pred zakonom.⁹¹

5.1.2 Splošni del

Splošni del zakona je precej obsežen saj zajema člene od 4 do 24 in je še dodatno razčlenjen na dve točki, ki imata naslov:

1. Pogoji, pod katerimi je pravna oseba odgovorna za kaznivo dejanje in
2. Kazni in druge sankcije za pravne osebe.

Splošni del zakona ureja temelje odgovornosti pravne osebe in ne ureja ničesar drugače, kar bi se nanašalo na storilca, na kaznivo dejanje, na kazensko odgovornost in na kazensko sankcijo. Zakon torej ureja le tisto, kar se nanaša na odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja, kolikor je ta drugačna od odgovornosti storilca kaznivega dejanja.

Pogoji, pod katerimi je pravna oseba odgovorna za kaznivo dejanje

Temelje odgovornosti pravne osebe določa že prej citiran 4. člen zakona. Ta člen je pomemben, ker kaže, da pravna oseba ni odgovorna le za storilčevo dejanje, temveč ima njena odgovornost tudi svoje lastne temelje. Čeprav je bil 4. člen že predhodno citiran se mi zdi smiselno, še enkrat navesti njegovo vsebino, zlasti zaradi lažjega razumevanja odgovornosti pravne osebe:

»Za kaznivo dejanje, ki ga je storilec storil v imenu, na račun ali v korist pravne osebe, je ta odgovorna:

1. *če pomeni storjeno kaznivo dejanje izvršitev protipravnega sklepa, naloga ali odobritve njenih vodstvenih ali nadzornih organov;*
2. *če so njeni vodstveni ali nadzorni organi vplivali na storilca ali mu omogočili, da je storil kaznivo dejanje;*

⁹¹ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 20-21, 2000).

3. če razpolaga s protipravno pridobljeno premoženjsko koristjo ali uporablja predmete, nastale s kaznivim dejanjem;
4. če so njeni vodstveni ali nadzorni organi opustili dolžno nadzorstvo nad zakonitostjo ravnanja njim podrejenih delavcev.«

Pravna oseba je povezana s kaznivim dejanjem na dva načina:

1. formalno (da je kaznivo dejanje storjeno v njenem imenu, na njen račun ali v njeno korist) in
2. materialno (da je pogoje za storilčevo protipravno dejanje povzročila pravna oseba).⁹²

V 4. členu so navedene štiri vrste temeljev odgovornosti pravne osebe, ki pa so alternativno določeni, kar pomeni, da za odgovornost pravne osebe zadošča ugotovitev, vsaj enega od navedenih temeljev. Pomembno je, da obstaja vsebinska povezanost med prispevkom pravne osebe in storilčevim kaznivim dejanjem. Adresat prispevka je v vsakem primeru storilec kaznivega dejanja. To je lahko kdorkoli, ki je dolžan ali upravičen delati v imenu, na račun ali v korist pravne osebe. To je vedno vodstveni ali nadzorni organ pravne osebe.⁹³ Pravna oseba je odgovorna, ne glede na individualno odgovornost posameznika v teh organih in tudi, če sestava teh organov ni več enaka kot je bila v času prispevka.

Najintenzivnejši prispevek k storitvi kaznivega dejanja je opredeljen v prvi točki, ker deluje na storilca kot obvezen. Protipravni sklep je obveznost naložena več osebam, nalog pa obveznost naložena individualno določeni osebi. Odobritev pa je s strani vodstvenega ali nadzornega organa, naknadno odobreno delovanje drugega.

Druga točka govori o vplivu vodstvenih in nadzornih organov na storilca in omogočanje le temu storitev kaznivega dejanja. Pojem vplivanja na storilca, zajema vsakršno delovanje nanj, ki njegovo ravnanje usmeri v izvršitev prekrška, medtem ko se

⁹² Liljana Selinšek, *Odgovornost pravnih oseb, samostojnih podjetnikov posameznikov in odgovornih oseb za prekrške skladno z novim zakonom o prekrških. Podjetje in delo* (1/2005/XXXI, str. 76-97, 2005).

⁹³ V smislu ZOPOKD je treba kot vodstvene ali nadzorne organe upoštevati tiste kolektivne in individualne organe pravne osebe, ki dejansko usmerjajo njeno delovanje k uresničevanju njenih posebnih interesov (ZOPOKD. Str. 32). Kakšni so tej organi v posamezni gospodarski družbi je vsekakor odvisno od njene pravnoorganizacijske oblike. Vodstveni in nadzorni organi so pri posameznih gospodarskih družbah različni, pri čemer morajo biti spoštovani temelji, opredeljeni v ZGD. Organi vodenja odločajo, kako in s kakšnimi sredstvi doseči cilje in namene družbe. Navznoter gre za vodenje poslov, navzven pa za zastopanje družbe. Nadzorstveni organi pa opravljajo nadzor nad poslovanjem gospodarske družbe, to so lahko nadzorni organi, revizorji, člani uprave in v določenih primerih tudi pristojni državni organi (Borut Bratina, *Pravni položaj člana uprave in nadzornega sveta*, Maribor: Studio Linea. Str. 29-41 in 91-114, 1997).

omogočanje storitve prekrška, kaže v obliki toleriranja storilčevega ravnanja, odstranjanja ovir za storitev prekrška,...⁹⁴

Tretja točka je edina, v kateri niso navedeni vodstveni ali nadzorstveni organi kot avtorji prispevka k storilčevemu kaznivemu dejanju. Vendar zakon, posebej za pravne osebe določa, kot pomoč pri storitvi kaznivih dejanj, tudi razpolaganje s pridobljeno protipravno premoženjsko koristjo ali predmeti, ki so nastali s kaznivim dejanjem, v času pred nastankom prepovedane posledice in po njej, vse do uresničenja materialne posledice kaznivega dejanja. Razpolaganje pravne osebe, pomeni torej obliko prispevka njenih vodstvenih in nadzorstvenih organov, kar je potrjeno tudi z 9. členom zakona, ki določa, da se sme pravni osebi kazen odpustiti samo, če vodstveni ali nadzorni organ, po storitvi kaznivega dejanja, prostovoljno in takoj zahteva vrnitev premoženjskopravne koristi ali odpravi povzročene škodljive posledice.

Glede četrtega temelja odgovornosti pravne osebe naj povem, da za pravne osebe ni pomembno zakaj je prišlo do opustitve dolžnega nadzorstva, bodisi zaradi nepravilnega odločanja, bodisi zaradi nepravilnega izvrševanja odločitev. Dolžno nadzorstvo je tisto, ki ga mora pravna oseba izvajati preko svojih organov, po predpisih. Gre za nadzorstvo nad spoštovanjem zakonov in drugih predpisov. Nadzorstvo pa ne zajema samo kontroliranja, temveč tudi sprejemanje ukrepov, zato so tudi v tej točki zajeti tako nadzorstveni kot tudi vodstveni organi.⁹⁵

Kazni in druge sankcije za pravne osebe

ZOPOKD predpisuje za pravne osebe naslednje kazni:

1. denarno kazen;
2. odvzem premoženja in
3. prenehanje pravne osebe.

V vseh treh primerih gre za premoženjsko kazen, saj druge vrste kazni za pravne osebe ne pridejo v poštev. Denarna kazen je predvidena tudi za fizično osebo, kazen odvzema premoženja in prenehanje pravne osebe pa sta predvideni le za pravne osebe.

Zakon določa denarno kazen v razponu od 500.000 do 150.000.000 tolarjev. Če pa je bila s kaznivim dejanjem pravne osebe povzročena premoženjska škoda drugemu ali je pravna oseba pridobila protipravno premoženjsko korist, je lahko kazen višja, in sicer lahko znaša dvestokratni znesek takšne škode ali koristi.⁹⁶

⁹⁴ Liljana Selinšek, *Odgovornost pravnih oseb, samostojnih podjetnikov posameznikov in odgovornih oseb za prekrške skladno z novim zakonom o prekrških, Podjetje in delo (1/2005/XXXI, str. 76-97, 2005).*

⁹⁵ Ivan Bele, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 29-36, 2000).

⁹⁶ Mitja Deisinger, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 52-53, 2000).

Zakon v 14. členu določa, da se lahko pravni osebi odvzame polovico ali več premoženja, ali celotno premoženje. Tako kazen se lahko izreče samo za kazniva dejanja, za katera je predpisana kazen 5 let zapora ali hujša kazen.

Kot zadnja, je v 15. členu zakona, predpisana kazen prenehanja pravne osebe. Omenjena kazen se lahko izreče, če je bila dejavnost pravne osebe v celoti ali v pretežni meri izrabljena za izvršitev kaznivih dejanj. V primeru, da sodišče izreče navedeno kazen, predlaga tudi začetek likvidacijskega postopka.

Pri odmeri kazni pravni osebi, upošteva sodišče tudi gospodarsko moč pravne osebe, ki se ocenjuje po kriterijih premoženja, dobička, plačovitosti, izgub,...

Poleg navedenih kazni zakon dopušča sodišču, da namesto denarne kazni izreče pogojno obsodbo (17. člen). Prav tako so predvideni varnostni ukrepi odvzema premoženja, objava sodbe in prepovedi določene gospodarske dejavnosti pravni osebi.

Kot razlog za milejše kaznovanje zakon navaja razlog, če vodstveni ali nadzorni organ, po storitvi kaznivega dejanja, prostovoljno naznani storilca. Če pa vodstveni ali nadzorni organ, po storitvi kaznivega dejanja, prostovoljno in takoj odredi vrnitev protipravno pridobljene premoženjske koristi, ali odpravi povzročene škodljive posledice, ali sporoči podatke o temeljnih odgovornosti za druge pravne osebe, se ji sme kazen celo odpustiti.

5.1.3 Posebni del

Zakon v svojem posebnem delu določa kazniva dejanja pravnih oseb in kazni zanje. Pravna oseba je na podlagi 24. in 25. člena odgovorna za kazniva dejanja iz posebnega dela kazenskega zakonika in za druga kazniva dejanja, če ZOPOKD tako določa. 25. člen taksativno našteva kazniva dejanja, za katera je pravna oseba odgovorna. Ker so ta kazniva dejanja že naštet v poglavju z naslovom »Načelo zakonitosti«, se mi zdi na tem delu njihovo ponovno naštevanje nepotrebno. Naj povem le, da 26. člen posebej določa kazni za kazniva dejanja opredeljena v 25. členu.

5.2 Procesni del zakona

ZOPOKD ureja tudi postopek, v okviru katerega teče razprava o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja. V sam postopek se ne bom spuščal, saj bi to presegalo okvire diplomske naloge, želim pa samo navesti nekaj posebnosti tega postopka. Kazenski postopek je urejen z zakonom o kazenskem postopku. V ZOPOKD so urejene samo tiste posebnosti postopka, ki jih zakon o kazenskem postopku ne ureja, kajti v njem ni predvideno, da bi kot obdolženci v postopku, nastopale pravne osebe. Vidimo torej, da je predpisana smiselna uporaba določb zakona o kazenskem postopku.

ZOPOKD vsebuje, kot posebnost, določbe o:

- enotnosti postopka (če teče postopek zaradi istega kaznivega dejanja zoper storilca in zoper pravno osebo, se izvede en sam postopek, kar pomeni, da se vloži ena obtožba in izda ena sodba);
- o oportunitetnem načelu (v določenih primerih lahko državni tožilec odloči, da ne bo zahteval uvedbe postopka zoper pravno osebo);
- o krajevni pristojnosti sodišča;
- o zastopniku obdolžene pravne osebe (v kazenskem postopku zastopa pravno osebo zastopnik, ki je upravičen za vsa dejanja, za katera je upravičen obdolženec);⁹⁷
- o zagovorniku (poleg zastopnika, ima lahko pravna oseba tudi svojega zagovornika);
- o vsebini obtožbe (obtožba mora poleg sicer predpisanih sestavin vsebovati tudi firmo oziroma ime pravne osebe, s katerim le ta nastopa v pravnem prometu, njen sedež, opis kaznivega dejanja in temelj odgovornosti obdolžene pravne osebe);
- o izdelavi sodbe in o ukrepih zavarovanja (ukrepi zavarovanja so odvisni od vrste izrečene kazni, sodišče lahko zoper obdolženo pravno osebo odredi začasno zavarovanje, lahkočasno prepove opravljanje dejavnosti ali prepove statusne spremembe, katerih posledica bi bila izbris pravne osebe iz sodnega registra).⁹⁸

⁹⁷ ZGD določa, da družbo zastopajo osebe, ki so določene z zakonom ali aktom o ustanovitvi družbe na podlagi zakona (zakoniti zastopniki). Zastopnik lahko opravlja vsa pravna dejanja, za katera je sposobna družba. Tudi v ZOPOKD je zaslediti podobno določbo, ki določa, da je zastopnik pravne osebe tisti, ki jo je po zakonu, po aktu državnega organa ali po statutu, aktu o ustanovitvi ali drugem aktu pravne osebe upravičen zastopati. Na splošno ločimo zakonite in statutarne zastopnike, pravno osebo pa lahko zastopa tudi kolektivni organ, ki mora določiti individualnega zastopnika.

⁹⁸ Vlado Balažic, *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik, str. 71-88, 2000).

6 SKLEP

Iz vsega povedanega vidimo, da obstajajo o pravnih osebah različne teorije. Nekateri od njih zavračajo možnost, da bi lahko bile pravne osebe nosilci pravic in dolžnosti in trdijo, da je lahko samo fizična oseba nosilec svobodne volje. Druge zagovarjajo stališče, da je tudi pravna oseba pravno in poslovno sposobna in kot taka sposobna odgovarjati za kršitve pravnih norm. Danes je v veljavi druga teorija in pravna oseba se v pravicah in dolžnostih, vse bolj približuje položaju fizičnih oseb. Ne priznavajo se jim le tiste pravice, ki so vezane na osebnost fizične osebe (rojstvo, smrt, zakonska zveza,...).

Obstajale so dileme in različna stališča o tem, ali je lahko pravna oseba odgovorna tudi za kaznivo dejanje. Kazenska odgovornost pomeni subjektivni odnos do kaznivega dejanja in zajema poleg krivde tudi prištevnost. Ravno ta subjektivni odnos do storjenega kaznivega dejanja je bil sporen, kajti pravna oseba ne more imeti subjektivnega odnosa do storjenih dejanj. Storilec kaznivega dejanja, je vedno fizična oseba in temu niti danes nihče ne oporeka. Ker pa se je v praksi pojavljalo vedno več kaznivih dejanj, katerih storilci so bile pravne osebe, so prišli do spoznanja, da je kazenska odgovornost pravnih oseb nujna. Iskali so možnost, kako bi storilca kaznivega dejanja deloma razrešili odgovornosti za kaznivo dejanje, ki ga je storil v imenu, na račun ali v korist pravne osebe. Vsi so se strinjali, da je potrebno sankcionirati tako fizično kot tudi pravno osebo, niso si pa bili enotni v tem, ali uvesti kazensko odgovornost pravnih oseb ali ne.

Nazadnje je zmagalo stališče tistih, ki so zagovarjali, da je tudi pravna oseba lahko odgovorna za kaznivo dejanje. Posledično je bila ta odgovornost tudi uvedena s prejetjem Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, leta 1999. Za odgovornost pravne osebe velja, da je pravna oseba odgovorna za kaznivo dejanje, poleg in neodvisno od odgovornosti fizične osebe, ki je sodelovala pri izvršitvi kaznivega dejanja. Pravimo, da je njena odgovornost akcesorna, saj odgovarja poleg samega storilca. Pri tem ima poseben pomen prispevek pravne osebe k storitvi kaznivega dejanja, saj je od njenega prispevka odvisno, kako bo pravna oseba kaznovana.

Nedvomno je treba za storjeno kaznivo dejanje kaznovati tako fizično kot tudi pravno osebo. Ni pa mogoče za obe uporabiti enake kazenske sankcije, saj so nekatere sankcije vezane le na fizično osebo (na primer zaporna kazen), druge pa je mogoče izreči zgolj pravni osebi (na primer prenehanje obstoja pravne osebe). ZOPOKD je zato kazenske sankcije prilagodil posebnim značilnostim pravne osebe in predpisal le tiste kazni, ki jih je mogoče izreči zoper pravno osebo.

Kazensko odgovornost pravnih oseb je bilo potrebno uvesti, saj so začele v družbenem življenju pojavljati zlorabe pravnih oseb, za opravljanje dejanj, za katere ni potem nihče odgovarjal. Sedaj je to omejeno in zakon celo zagotavlja enakopravno obravnavanje vseh pravnih oseb pred zakonom. Samo sprejetje ZOPOKD vsekakor ni dovolj, potrebna je tudi učinkovita izvedba omenjenega zakona v praksi.

ZOPOKD se enako uporablja za gospodarske družbe, kot za vse druge pravne osebe in ne vsebuje posebnih določb, ki bi veljale zgolj za gospodarske družbe. Zakon o gospodarskih družbah, področja kaznivih dejanj ne ureja, saj gre za področje, ki spada v okvir kazenskega prava in ne na področje prava družb. Kazniva dejanja so lahko storjena tudi na gospodarskem področju in temu je posvečeno posebno poglavje v

Kazenskem zakoniku. Glede kaznivih dejanj se ZOPOKD naslanja na KZ, ki opredeljuje posamezna kazniva dejanja. KZ oziroma njegov 33. člen je tudi izhodišče za uvedbo kazenske odgovornosti pravnih oseb, saj nalaga posebnemu zakonu, naj posebej uredi to področje.

S sprejetjem tega zakona je Slovenija prilagodila svojo zakonodajo evropskim smernicam, ki nalagajo vsem državam Evropske skupnosti, naj v svojo zakonodajo uvedejo institut odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja.

Menim, da je uvedba tega instituta na mestu, saj četudi pravne osebe ni mogoče popolnoma enačiti s fizično osebo, pridobiva v vsakdanjem življenju vedno več pravic in je danes skorajda smatrana kot obstoječa oseba. V pravnem prometu nastopa samostojno, sicer res preko svojih organov, a pod imenom pravne osebe. Zato je tudi prav, da je odgovorna za svoja dejanja.

LITERATURA

- Balažic, Vlado. 2000. *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Bavcon, Ljubo, Alenka Šelih, Katja Filipčič, Vid Jakulin in Damjan Korošec. 2003. *Kazensko pravo, Splošni del, Četrta izdaja*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Bele, Ivan. 1999. *Zakaj odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja*. Pravna praksa št. 35/99.
- Bele, Ivan. 1999. *Zakaj odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja*. Pravna praksa št. 36/99.
- Bele, Ivan. 2000. *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Bele, Ivan. 2002. *Kazenski zakonik RS s komentarjem, Posebni del*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Bratina, Borut. 1997. *Pravni položaj člana uprave in nadzornega sveta*. Maribor: Studio Linea.
- Cigoj, Stojan. 2000. *Teorija obligacij*. Splošni del obligacijskega prava. Ljubljana: Uradni list RS.
- Deisinger, Mitja. 2000. *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Ferlinc, Andrej. 2000. *Kazenska odgovornost pravnih oseb v razmerju do nekaterih temeljnih načel kazenskega prava*. Priloga Pravna Praksa, št. 9/2000.
- Finžgar, Alojzij. 1967. *Osebe civilnega prava*. Ljubljana: ČZ Uradni list SRS.
- Ivanjko, Šime in Marijan Kocbek. 1996. *Pravo družb*, Statusno gospodarsko pravo, druga spremenjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Jakulin, Vid. 2000. *Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja v Sloveniji*, Zbornik pravnog fakulteta sveučilišta u Rijeci. 2/2000. Rijeka.
- Korošec, Damjan. 1997. *Kazenska odgovornost pravnih oseb in EU*. Pravna praksa št. 16/97.
- Merc, Božidar. 1994. *Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja*, Vprašanja in pomisleki ob zakonskem predlogu. Pravna praksa št. 10/94.
- Novoselec, Petar. 2001. *Temeljne predpostavke za odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja*. Pravniki, št. 6-8.
- Oven, Nataša. 1998. *Odgovornost pravnih oseb za dejanja organiziranega kriminala*, Podjetje in delo 6-7/1998/XXIV.
- Pavčnik, Marijan. 1997. *Teorija prava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Pravo Leksikon Cankarjeve založbe*, Druga razširjena in spremenjena izdaja. 2003. Ljubljana: Cankarjeva založba. Str. 270.
- Predlog ZOPOKD*. 1994. Poročevalec Državnega zbora, – prva obravnava, letnik XX. 1994. št. 8/94.
- Predlog ZOPOKD*. 1996. Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije. Letnik XXII. Št. 47/96.
- Prelič, Saša. 1999. *Stečajno pravo*. Maribor: Pravna fakulteta v Mariboru.
- Puharič, Krešo. 2000. *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja*. Pravna praksa št. 5-6/2000.

Selinšek, Liljana. 2005. Odgovornost pravnih oseb, samostojnih podjetnikov posameznikov in odgovornih oseb za prekrške skladno z novim zakonom o prekrških. *Podjetje in delo* 1/2005/XXXI.

Trstenjak, Verica. 2003. *Pravne osebe*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

Zakon o gospodarskih družbah s komentarjem. Druga dopolnjena in spremenjena izdaja. 1, knjiga. 2002. Ljubljana: Gospodarski vestnik. Str. 104.